פרקי אבות׳

SENTENTIÆ
ET PROVERBIA
RABBINORVM.

פרקי אבות

פ׳ א׳

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע׳
ויהושע לזקנים·וזקנים לנביאים·
ונביאי׳ מסרוה לאנשי כנסת
הגדולה: הם אמרו שלשה
דברים· הוו מתונים בדין·
והעמידו תלמידים הרבה·
ועשו סייג לתורה:

SENTENTIÆ ET PROVERBIA Rabbinorum.

CAP. I.

MOYSES legem accepit è monte Sinaj, & docuit eam Iosue. Iosue tradidit eam senioribus, Seniores Prophetis, Prophetæ dederunt eam viris magnæ congregationis: Illi auté tria hæc nobis documenta dedere. Prudentes estote in iudicando. Plures vobis facere studete discipulos. Sepem denique legi ac propugnaculum ponite.

Simeon Iuſtus inter vltimos fuit magnæ congregationis; hic dicebat, Mundum hunc trium rerum auxilio, ac firmitate ſolidari: cultu diuino, lege, miſericordia.

Antigonus de Socco à Simeone Iuſto edoctus eſt. Dicebat autem. Nolite eorum morem æmulari qui dominis ſuis obſequiũ præſtant ſpe mercedis: quin immo ſeruos illos potiùs imitamini qui nullo ſtipendij vel lucri intuitu quæ officij ſui ſunt liberaliter erga dominos exequuntur. In primis autem timoris Dei recordationem ſalutarem ex animo veſtro nunquam deponite.

Ioſeph filius Ioezer de Scereda & Ioſeph filius Ioãna de Hieruſalem

שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד· על התורה· ועל העבודה· ועל גמילות חסדים:

אנטיגונס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא אומר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס· אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס· ויהי מורא שמים עליכם:

יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים

קבלו מהם· יוסי בן יועזר איש צרידה אומר· יהי ביתך בית ועד לחכמים· והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם :

יוסי בן יוחנן איש ירושלים יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך· ואל תרבה שיחה עם האשה· באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו מכאן אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה· וסופו יורד לגיהנם :

ab his edocti sūt. Ioseph filius Ioezer. Sit domus tua, quasi quoddā asylum omnibus patens sapientibus. Impuluera te puluere pedum eorum, ac sitibundo gutture auidè sermones eorum excipe.

Ioseph filius Ioanna de Hierusalem. Sint pauperes domestici tui. Pateat omnibus ostiū domus tuæ. Cum muliere autem sermones in longum ne protrahas. Si hoc de vxore propria dixit, quanto magis de aliena? Circa hæc Cachamim pronuntiarunt: Hominem quoties vel diutulè cum muliere sermocinatur, nocere primū sibiipsi: tum à verbo legis discedere, ac deinde inferni se carceribus iam ex tunc addicere.

Iosue filius Pheraia & Nitai Arbelites dicere solebant. Vicinum si habes improbum, eius declina societatem, & impij quoad poteris fuge contagia. Flagellum autem Dei ne contempseris.

Nitai Haarbeli sic monet. Recedas ab improbo vicino, nec te impio, consortio iungas, ne despe-res propter punitionem.

Iudas filius Tabai, & Simeon filius Seta ab his edocti sunt. Iudas filius Tabai dixit. Noli te sicut actorem negotiorum vlli præstare: & si quãdo litigãtes ad tribunal tuũ accesserint, habe eos quasi reos & improbos. cùm autem recesserint à te,

יהושע בן פרחיה ונתאי
הארבלי קבלו מהם · יהושע בן
פרחיה עשה לך רב וקנה לך
חבר: והוי דן את כל האדם
לכף זכות:

נתאי הארבלי אומר הרחק
משכן רע ואל תתחבר לרשע
ואל תתיאש מן הפורענות:

יהודה בן טבאי ושמעון בן
שטח קבלו מהם · יהודה בן
טבאי אומר אל תעש עצמך
כעורכי הדינין · וכשיהיו בעלי
הדין עומדין לפניך יהיו בעיניך
כרשעים · וכשנפטרין מלפניך

יהיו בעיניך כזכאין כשקבלו עליהם את הדין:

שמעיה בן שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים והוי זהיר בדבריך שמא מתוכם ילמדו לשקר:

שמעיה ואבטליון קבלו מהם שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנוא את הרבנות ואל תתודע לרשות:

אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים

iuſtos eoſdem puta, præſertim ſi iudicio acquieuerint à te lato.

Simeon filius Seta. Cura vt in iudicio teſtes diligenter examines, & maturus admodum ſis, in proferendis verbis; ne fortè in illis fraudem aliquam aut calumniam ſtruant tibi.

Semahia & Abtalion horum diſcipuli fuere. Dixit Semahia. Artem colito, fugito autem Magnatum inertiam: ne nimiùm innoteſcito Principibus.

Abtalion verò dixit. Cauti admodum eſtote in verbis, ne fortè exilio dignos vos præbeatis, & trãsferamini ad loca venenatis hæreſeon aquis infecta, quas fortè diſcipuli veſtri aut poſteri ſibi propi-

natas bibent ad ſuum ipſorum interitum: vnde & ipſum Dei nomen fœdè ac miſerè polluetur.

Hillel & Samai horum extitere diſcipuli. Hillel ait. Exhibete vos tanquam filios Aaron qui pacem omni cura ſtudióve quærebat: de cætero hominum amator quos ad legis obſeruantiam adducebat.

Idem ipſe dictitabat. Qui honorem auidiùs quærit, honoris iacturam facit. Et qui quod habet eruditionis non confert ad intelligentiam legis, hic tandem miſerè periturus eſt. Qui etiam legis ignarus eſt, aut eam diſcere negligit, morte dignus eſt. Et qui corona legis abutitur, hic etiam ex tūc ſucciditur.

Adde, ſi placet, ſuperioribus egregium hoc eiuſdē acroama. Si ego pro meipſo non ſto, quis tandem

אחריכם וימותו ונמצא שם
שמים מתחלל :

הלל ושמאי קבלו מהם הלל
אומר הוי מתלמידיו של אהרון
אוהב שלום ורודף שלום
אוהב את הבריות ומקרבן
לתורה :

הוא היה אומר נגד שמא אבד
שמיה. ודלא מוסיף יסיף. ודלא
יליף קטלא חייב. ודאשתמש
בתגא חלף :

הוא היה אומר אם אין אני
לי מי לי. וכשאני לעצמי מה
אני. ואם לא עכשיו אימתי :

שמאי אומר עשה תורתך
קבע אמור מעט ועשה הרבה
והוי מקבל את כל האדם בסבר
פנים יפות :

רבן גמליאל היה אומר עשה
לך רב והסתלק מן הספק ואל
תרבה לעשר אומדות :

שמעון בנו אומר כל ימי
גדלתי בין החכמים ולא מצאתי
לגוף טוב משתיקה · ולא
המדרש הוא העיקר · אלא
המעשה וכל המרבה דברים
מביא חטא :

הוא היה אומר על שלשה

pro meipso ſtabit? Etsi autem & ego agã pro meipſo, quis aut quantus ſum ego? Et ſi aliquando hoc erit, cur non modò?

Dixit Samai. Incumbe ſedulò & diligenter in ſtudium legis. Parcum te volo in loquendo, multum in agendo: vultu autem hilari & beneuolo omnem ad te venientem excipe.

Rabbi Gamaliel. Fac vt magiſtrum habeas qui te inſtruat in dubijs legis: decimas autem dare vel colligere ne aſſueſcas incerta menſura.

Dicebat quoque R. Simeon filius eius. Omnis conuictus meus cum ſapientibus fuit: nihil autem toto hoc tempore vtilius mihi viſum eſt quàm tacere. Huius autem præcepti aut artis induſtria nõ tam

in theoria quàm in praxi consistit. Et quicunque multiloquio assuescit, sponte incidit in peccatum.

Dicebat quoque. In tribus rebus mundus hic subsistit; Ratione, veritate & pace: hunc enim ordinem statuit scriptura dicens: Veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris.

Cap. II.

Dicebat R. Illa est via recta quæ eligi ab hominibus quocunque euentu debet, quæ pacem & honorem conciliat sectatoribus suis. Æquè tibi curæ sit mandatum maius ac minus: ignoras enim quale vel quantum eis præmium statuendum sit. Pœnam porro quæ te manet ob violatam legem, metire

דברים העולם עומד על האמת
ועל הדין ועל השלום· שנאמר
אמת ומשפט ושלום שפטו
בשעריכם :

פ׳ ב׳

רבי אומר איזו היא דרך
ישרה שיבור לו האדם
כל שהיא תפארת לעושיה
תפארת לו מן האדם· והוי זהיר
במצוה קלה כבחמורה שאין
אתה יודע מתן שכרן של
מצוות· והוי מחשב הפסד מצוה

כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד
הפסדה· הסתכל בשלשה
דברים ואין אתה בא לידי
עברה דע מה למעלה ממך עין
רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך
בספר נכתבים :

רבי שמעון בנו של רבי יהודה
הנשיא אומר יפה תלמוד תורה
עם דרך ארץ שיגיעת שניהם
משכחת עון· וכל תורה שאין

metire voluptate quam inde consequutũs es: ſicut ex aduerſo præmium quo donandus es, incommodo quod es ab eius obſeruatione perpeſſus. Tria etiam tibi ſeruanda ſunt, vtnunquam in peccatum labaris: hæc ſcilicet; vt attendas oculum omnia videntem, aurem cui nec ipſum tacet ſilentium. in omni loco reuerearis. Omnia enim & ſingula opera tua in libro ſcientiæ illius exarata ſunt.

RabbiSimeon filius R. Iuda Principis. Optimè inter ſe conueniunt labor manuum externus, ac ſtudiũ legis: vtrunque enim auertit hominem à peccatis. Omnis autem ſcientia quam non comitatur corporis exercitatio, breui tẽpore durat, ac tandem pertrahit ad pecca-

tum. Omnes qui Reipublicæ gubernandæ operam nauant, debent hoc munus amoris Dei cauſa & intuitu exercere. Adiuuabit enim eos dubio procul apud Deum magnorum illorum heroum & inſignium virorum oratio, qui eius olim gubernacula ſapiẽtiſſimè moderati ſunt. Cæterùm etſi opi Dei tribui id debeat, vos tamen non propterea minùs laude dignos exiſtimabo quàm ſi veſtris ſolùm innixi viribus id præſtitiſſetis.

Admonitos dèmum vos volo, ſi quando fortè vobis negotium aliquod cum magnis principibus agitur, qui ſoli commodo ſe amicos fingunt, reuera tamen perfidi: vbi enim tempus opportunum adfuerit, deſerunt eos quibus priùs bene velle videbantur.

עמה מלאכה סופה בטלה
וגוררת עוון · וכל העוסקים עם
הצבור יהיו עוסקים עמהם לשם
שמים שזכות אבותם מסייעתם
וצדקתם עומדת לעד · ואתם
מעלה אני עליכם שכר הרבה
כאילו עשיתם :

הוו זהירין ברשות שאין
מקרבין לו לאדם אלא לצורך
עצמן נראין כאוהבין בשעת
הנאתן ואין עומדים לו לאדם
בשעת דוחקו :

הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך · כדי שיעשה רצונך כרצונו · בטל רצונך מפני רצונו · כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך :

הלל אומר אל תפרוש מן הצבור ואל תאמן בעצמך עד יום מותך · ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה :

הוא היה אומר אין בור ירא חטא · ולא עם הארץ חסיד ולא

Idem. Ita voluntati Dei morem gere, ſicut tuæ: imò relicta volũtate tua illius arbitrio te ſubmitte: ſic enim & alios protinus tuis faciet deſiderijs & volũtatibus inſeruire.

Dicebat Hillel. Noli te à communione cœtus Reipubl. diuidere. Conſilium proprium ne ſequaris: fratris autem & ſocij tui facta temere ne iudices, donec eodem quo ille conſtitutus ſis loco. Rem quam prima fronte reſpuendam putas, non dices in palam, etſi poſtea recipiendam putes. Non expectabis canitiem vt te ſtudio ſapientiæ addicas: fortè enim ad id tibi tempus deerit aut opportunitas.

Eiuſdem eſt quod ſequitur. Homo ignarus peccatum non horret, cùm fœditatẽ non concipit. Is qui mundo addictus eſt, pietatis ſtudia

ſectari vix poteſt: quem verecundia poſſidet, nihil diſcet; qui iracundus eſt, non docebit: denique non eſt ſpes vt is doctus aut eruditus euadat quē mercaturæ negotia detinēt ac impediunt. Atque vbi viri non fuerint, fac vt virū te præſtes.

Idem. Cùm caput in ſumma fluitans aqua vidiſſet fluctibus eſſe ludibrio; Quia tu, inquit, alios demerſiſti, demerſerunt te retributione iuſtiſſima tibi facta: & qui demerſerunt te, quòd ſceleris à Deo iuſtè permiſſi ipſi nequam authores extiterint, ab alijs ſeuero, iuſto tamen Dei iudicio demergentur.

Idem ipſe adhuc. Qui carnem multiplicat, vermes multiplicat: qui multiplicat diuitias, multiplicat cum eis ſimul & dolores: qui mulieres multiplicat, multiplicat

הבוישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים ובמקום שאין אנשים השתרל להיות איש:

אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון:

הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רמה · מרבה נכסים מרבה דאגה·מרבה נשים מרבה כשפים· מרבה שפחות מרבה

זמה· מרבה עבדים מרבה גזל· מרבה תורה מרבה חיים· מרבה ישיבה מרבה חכמה· מרבה עצה מרבה תבונה· מרבה שלום מרבה צדקה· קנה שם טוב קנה לעצמו· קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא ׃

רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם עשית תורתך קבע אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת ׃

חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי אלו הן רבי

fascinationes: qui multiplicat ancillas, multiplicat fornicationem: qui multiplicat seruos, multiplicat fures: qui multiplicat legem, multiplicat vitam: qui ſtudium multiplicat, ſapientiam quoque multiplicat: qui multiplicat conſilium, multiplicat prudentiam: qui multiplicat iuſtitiam, multiplicat & pacem. Qui famam acquirit bonam, ſibi acquirit eam: qui verbum legis acquirit, vitam in altero ſæculo fœneratur æternam.

R. Ioannes filius Zachæi ab his edoctus eſt, Hillel nimirum & Samai: hic porro dicebat. Si multa de lege didiciſti, inde propterea tibi, ſi ſapis, nihil arroges: ad hoc enim fecit te qui creauit te.

Rabbi Ioannes Zachæi filius quinque diſcipulos habebat: hos

nimirum; R. Eliezer filiũ Hyrcani, Rabbi Iosue filium Ananiæ, Rabbi Ioseph sacerdotem, Rabbi Simeonem filium Nathanael, & Rabbi Eliezer filium Arach. his autem eos exornabat elogijs. Eliezer quasi puteus quidam est calce sic vndequaque perlitus & inductus vt ne minima quidem ei aquæ guttæ depereat. Iosue Ananiæ filius: beata mulier quæ genuit eum. Ioseph Sacerdos vir est pietate insignis. Simeon filius Nathanael iste peccatum timet. Eliezer denique filius Arach fons est perenniter fluens, cuius non deficiunt aquæ.

Porro Eliezer filius Hyrcani talis est támque cognitæ ac perspectę virtutis vt de eo liberè & audacter affirmare possim: etsi omnes sapiẽtes Israel in latere vno stateræ po-

אליעזר בןהורקנוס רבי יהושע
ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן
נתנאל ורבי אלעזר בן ערך
הוא היה מונה שבחן רבי
אליעזר בור סיד שאינו מאבד
טפה רבי יהושע בן חנניה
אשרי יולדתו· רבי יוסי הכהן
חסיד רבי שמעון בן נתנאל
ירא חטא ורבי אלעזר בן ערך
כמעיין המתגבר:

הוא היה אומר אם יהיו כל
חכמי ישראל בכף מאזנים

ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם
ואלעזר בן ערך בכף שניה
מכריע את כולם:

אמר להם צאו וראו איזו היא
דרך טובה שידבק בה האדם
רבי אליעזר אומר עין טוב·
רבי יהושע אומר חבר טוב·
רבי יוסי אומר שכן טוב רבי
שמעון אומר הרואה את
הנולד · רבי אלעזר אומר לב

mereretur, ipsum solum in altero positum; æquilibriũ sapientiæ factorum. Hoc quoque erat iudiciũ Aba Saul: si omnes sapientes Israel caperet stateræ latus alterum, imò & ipsum Eliezer filium Hyrcani; vnus Eliezer filius Arach in altero positus illis omnibus præponderaret.

Dicebat etiam eis iste (hoc est Rabbi Ioãnes de quo proximè dictum est, præceptor eorũ) quænam videtur vobis esse inter omnes optima res? Respondit Rabbi Eliezer, oculus rectus. Rabbi Eliezer dixit, socius bonus. Rabbi Ioseph, vicinus fidelis. Rabbi Simeon nihil magis homini expedire iudicauit quàm exitum rei considerare. Rabbi Eliezer vltimo loco sententiam ferens: Mihi verò, inquit, videtur optima res animus optimus.

Tunc Rabbi Ioannes quaſi iudicaturus ſuum arbitrium promens: Senſatiſſima, inquit, omniũ veſtrarum fuiſſe mihi videtur iudicijque pleniſſima Rabbi Eliezer filij Arach reſpõſio: quicquid enim vnuſquiſque veſtrum minutatim dixit & per partes, iſte vnico breui dicto ſapienter non minùs quàm compendiosè comprehendit.

Idem iſte iterum dixit eis. Videte nunc quod ſit inter omnia peſſimum, & à quo ſibi diligẽtiùs homo cauere debeat, illud veſtris cõprobatum calculis mihi quæſo renunciate. R. Eliezer reſpondit: oculus nequam nequiſſima res eſt, aut ſaltem nequiſſimæ rei nuntia. R. Ioſue: ego verò quod oculo nequam tributum eſt, ſocio perfido cenſeo eſſe tribuendum. In eundem penè

ſenſum

טוב אמר להם רואה אני את
דברי רבי אלעזר בן ערך
שבכלל דבריו דבריכם ׃

אמר להם צאו וראו איזו היא
דרך רעה שיתרחק ממנה
האדם· רבי אליעזר אומר עין
רע· רבי יהושע אומר חבר רע·

רבי יוסי אומר שכן רע · רבי
שמעון אומר הלווה ואינו
משלם אחד לווה מן האדם
כאלו לווה מן המקום שנאמר
לווה רשע ולא ישלם וצדיק
חונן ונותן · רבי אלעזר אומר
לב רע · אמר להם רואה אני
את דברי רבי אלעזר שבכלל
דבריו דבריכם:

הם אמרו שלשה דברים · רבי
אליעזר אומר יהי כבוד תלמידך
חביב עליך · ואל תהי נוח
לכעוס · ושוב יום אחד לפני
מיתתך · והוי מתחמם כנגד

ſenſum incurrens R.Ioſeph, vicinũ infidelem, rem ex omnibus nequiſſimam pronuntiauit. R. Simeon, non reddere cùm mutuum acceperis, iuxta illud Pſal. Mutuabitur peccator & non ſoluet: iuſtus autẽ miſeretur & tribuet: præſertim autem cùm à Deo non ab hominibus accipere ſe mutuum perſuadere ſibi debeat qui ab hominibus mutuũ accipit. Rabbi Eliezer, cor nequam & prauum dixit: R. Ioannes, Mihi (inquit) rem acu tetigiſſe videtur R. Eliezer: quæcũque enim à vobis dicta ſunt, ille tam breuiter quàm ſapienter complexus eſt.

Eorundem ſunt tria hæc inſignia documẽta. Æquè tibi carum ſit ac pretioſum ſodalis tui bonũ nomen ac tuum. Ne te corripi iactaríve ſinas derepente celeri aut leui de

causa concepto præcipitis iracũdiæ motu. Die vno ante obitum tuum ad pœnitendũ te para. Et ad ignem sapientũ incalesce si potes; incẽdio autem illorũ ne ardeas caue: dentes enim eorum vulpinis dentibus acutiores sunt, pungunt ad instar scorpionum, & verba eorum tædarum in morem ardentium vrunt ac in cineres soluunt.

R. Iosue. Oculus nequam & cogitatio peruersa, & odium in homines conceptum, ad interitum hominem ducunt.

R. Iose. Eorũ quæ sodalis tui sunt sollicitudinẽ habe nõ minùs quàm tuorũ. Da operã, vt in lege doctus euadas: non enim notitia hęc hereditaria via ad te deueniet, sed eam labore proprio tibi cõparabis. Age autẽ quicquid agis in noĩe Domini.

אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף ואף כל דבריהם כגחלי אש׃

רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם׃

רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים׃

רבי שמעון אומר הוי זהיר
בקרית שמע ובתפלה וכשאתה
מתפלל אל תעש תפלתך קבע
אלא רחמים ותחנונים לפני
המקום שנאמר כי אל חנון
ורחום הוא ארך אפים · ורב
חסד ונחם על הרעה:

רבי אלעזר אומר הוי שקוד
ללמוד תורה שתשיב
לאפיקורוס ודע לפני מי אתה
עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך
שישלם לך שכר פעולתך:

רבי טרפון אומר היום קצר
והמלאכה מרובה והפועלים

R. Simeõ. Noli obliuiſci orationis Kiriath Sema: tunc autem, imò & quotieſcũque ad orationem acceſſeris, non oſcitanter aut obiter rem perages, ſed cum miſericordia & pietate, tanquam adſtans Domino, iuxta illud Pſalmi, Quoniam tu Domine ſuauis & mitis & multæ miſericordiæ omnibus inuocantibus te. Caue autem diligenter vt te vnquam adeò perditum aut profligatum exiſtimes qui deſperare habeas de miſericordia Dei.

Dixit R. Eliezer. Sedulò incumbe in legem vt non deſit tibi quod reſpõdeas hæreticis calumniãtibus. Attẽde in conſpectu cuius labores, & ſcito fidelem eſſe Dominum cui miniſtras, vt mercedem reddat vberem & copioſam laboribus tuis.

Rabbi Tarfon. Dies breuis eſt, &

prolixum opus, operarij tardi & pigri, merces ampla, pater autem familiâs compellens ad finem operis instat & vrget.

Idem. Non incumbit tibi necessitas opus affectum perficiendi, & ad complementum suum adducendi: sed nec tibi liberũ est opus prorsus relinquere cùm semel illud inchoaueris. Si multa de lege didicisti, multum tibi prẹmij dabitur. Et dominus qui opus iniunxit remunerationi non deerit gnauiter impigréque laborantibus: expectanda tamen hæc est in tempus futurum.

CAP. III.

ACHABIA filius Mahaleel. Tria, inquit, tibi consideranda veniunt quibus à peccato coercea-

עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק:

הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל הימנה אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא:

פ׳ ג׳

עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא

לידי עברה דע מאין באת ולאן
אתא הולך ולפני מי אתא עתיד
ליתן דין וחשבון: מאין באת
מטפה סרוחה ולאן אתה הולך
למקום עפר רמה ותולעה
ולפני מי אתה עתיד ליתן דין
וחשבון לפני מלך מלכי
המלכים הקדוש ברוך הוא:

רבי חנניא סגן הכהנים הוי
מתפלל בשלומה של מלכות
שאלמלא מוראה איש את
רעהו חיים בלענו:

רבי חנניא בן תרדיון אומר
שנים שיושבין ואין ביניהם

ris: quæ origo tuæ conditionis eſt, quis finis, & ante quem iudicem ratio tibi reddenda eſt. Vnde tibi origo eſt, è fœtido ſpermate; quò tendis, ad vermes, ac tineas; cui iudici debes aſtare, iudicium excepturus ſcilicet, Regi Regum terribili, & ei qui aufert ſpiritum principum, terribili apud Reges terræ, Deo, ſancto, & benedicto.

Rabbi Anania ſacerdotum vices gerens hæc quoque diſcebat auditoribus ſuis. Pro Regis incolumitate orare non ceſſes: niſi enim iuſtitia hæc eſſet, mutuis ſe homines cædibus in dies ſingulos mactarent.

Dicebat R. Anania filius Taradiō: Quando duo conſidentes ac ſimul ſermonē ſerentes de lege non agūt, verè in cathedra detractorū ſedere huiuſmodi dici poſſunt, ſecundum

veritatem Ps. qui dicit, Et in cathedra derisorum non stetit. Quando autem duo sedẽtes in domo de lege disputant, in ijs verè plenitudo diuinitatis inhabitat; iuxta textum Prophetæ, Tunc locuti sunt timentes Dominũ vnusquisque cum proximo suo, & attendit Dominus, & audiuit, & scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, & cogitantibus nomen eius. Hæc accipi debẽt de duobus. Vnde & colligitur quòd si sedeat vel vnus conferens secum tacitus de sacra scriptura, perinde est ei ac si totam legem obseruasset, iuxta testimonium Prophetæ dicentis, Sedebit solitarius & tacebit, quia leuauit se super se.

Rabbi Simeon. Tres homines (inquit) mensæ eidem accumben-

דברי תורה הרי זה מושב
לצים שנאמר ובמושב לצים
לא ישב אבל שנים שיושבין
ויש ביניהם דברי תורה שכינה
שרויה ביניהם שנאמר אז
נדברו יראי יהוה איש אל רעהו
ויקשב יהוה וישמע ויכתב ספר
זכרון לפניו ליראי יי ולחושבי
שמו: אין לי אלא שנים מנין
שאפילו אחד שיושב ושונה
שמעלה עליו הכתוב כאלו קים
את כל התורה כלה שנאמר
ישב בדד וידום כי נטל עליו:

רבי שמעון אומר שלשה

שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום · אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יי׳ :

רבי חנינא בן חכינאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו :

רבי נחוניא בן הקנה אומר

tes, ac de lege nihil ſermonis habentes, idem prorſus agunt ac ſi mortuorum ſacrificijs contaminarentur, iuxta illud Prophetæ, Omnes enim menſæ repletæ ſunt vomitu ſordibúſque, ita vt non eſſet vltrà locus, & cæt. Qui verò econtra comedentes de lege confabulantur, perinde eſt eis, ac ſi epulantes conuiuarentur ad menſam Dei, iuxta illud Ezech. Et locutus eſt ad me, Hæc eſt menſa coram Domino.

R. Anania filius Achenai. Qui noctes inſomnis decurrens aut ambulans ſolitarius futiles animo cogitationes voluit, hic animam ſuam facit ream.

Rabbi Nehonia filius Achana. Quicunque legis iugo colla ſubmittit, ille liberat ſe altero, ſed

duriori humani imperij iugo: Et qui discutit iugum legis à ceruicibus suis, paret eas iugo mundi, & imperij, vtique difficiliori.

Rabbi Halaphta filius Dozza, natus in ciuitate Ananiæ, hæc quæ infra dicenda sunt nobis traditione reliquit. Si fuerint decem homines de lege inter se seriò disputantes; adest illico Deus societati eorum: sic enim habes in Psalmo, Deus stetit in Synagoga Deorum: minus enim quàm decem Synagogam nõ faciunt. Idem si probari tibi vis de quinque, subitò occurrit locus Prophetæ, Et fasciculus eius in terra fundatus est. Si autem pergis inquirere quomodo idem de tribus adstrui possit; profero Psal. iam à me suprà laudatũ. In medio autem deos vel iudices diiudicat: qui sanè

minori

כל המקבל עליו עול תורה
מעבירין ממנו עול מלכות ועול
דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול
תורה גוזרין עליו עול מלכות
ועול דרך ארץ:

רבי חלפתא בן דוסא איש
כפר חנניא אומר עשרה
שיושבין ועוסקין בדברי תורה
שכינה שרויה ביניהם שנאמר
אלהים נצב בעדת אל· ומנין
אפילו חמשה שנאמר ואגדתו
על ארץ יסדה· ומנין אפילו
שלשה שנאמר בקרב אלהים
ישפוט ומנין אפילו שנים

D

שנאמר אז נדברו יראי יהוה
איש אל רעהו ויקשב יהוה
וישמע וגומר ומנין אפילו אחד
שנאמר בכל המקום אשר
אזכיר את שמי אבא אליך
וברכתיך:

רבי אלעזר איש ברתותא
אומר תן לו משלו שאתה
ושלך שלו וכן בדוד הוא אומר
כי ממך הכל ומידך נתנו לך:

רבי שמעון אומר המהלך
בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו
ואומר מה נאה אילן זה מה

minori nunquam numero repe-riuntur quàm trium. Quòd si & de duobus ostendi tibi à me requiras, audi Prophetam dicentem: Tunc locuti sunt timentes Dominum vnusquisque cum proximo suo; & attendit Dominus, & audiuit eos: denique vt ne quid tibi desit, habes etiam & de vno: In omni loco in quo memoria fuerit nominis mei, veniam ad te & benedicam tibi.

R. Eleazar filius Iehuda, vir de Bartota. Offer Deo quod suum est: quæ enim habes, tu quoque, omnia eius sunt, qui ea tibi liberaliter vtenda concessit: sic enim Dauid profitetur coram Domino: Quia (inquit) omnia nostra de manu tua exeunt, & quæ de manu tua accepimus, hodie reddimus tibi.

Rabbi Simeon. Quicunque per-

egre profectus relicta meditatione legis Dei obuijs sibi rebus immoratus oculos inijcit dicens: Proh quàm iucundo visu hæc arbor, quàm mihi arridet pratum hoc mira varietate distinctum: hunc scriptura reputat quasi peccantem in animam suam.

Rabbi Dosethai filius Ianai, nomine R. Meir, hæc dicere solitus erat. Adolescens doctus iam discita obliuiscens, eum scriptura dicit periculo exposuisse animam suam; sic enim loquitur Moses in Deuteronom. Custodi igitur temetipsum,& animam tuam sollicitè, ne obliuiscaris verborum quæ viderũt oculi tui:&quia posset hoc intelligi de homine multũ in litteris versato, ideo illico subditur, Et ne excidãt de corde tuo cunctis diebus vi-

נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב
כאלו מתחייב בנפשו :

רבי דוסתאי בר ינאי משום
רבי מאיר אומר תלמיד חכם
שיושב ושונה ושוכח דבר אחד
ממשנתו מעלה עליו הכתוב
כאלו מתחייב בנפשו שנאמר
רק השמר לך ושמור נפשך
מאד פן תשכח את הדברים
אשר ראו עיניך יכול אפילו
תקפה עליו משנתו תלמוד
לומר ופן יסורו מלבבך כל ימי
חייך הא אינו מתחייב בנפשו
עד שישב ויסירם מלבו :

רבי חנינא בן דוסא אומר כל
שיראת חטאו קודמת לחכמתו
חכמתו מתקימת וכל שחכמתו
קודמת ליראת חטאו אין
חכמתו מתקימת׃

הוא היה אומר כל שמעשיו
מרובין מחכמתו חכמתו
מתקימת׃ וכל שחכמתו מרובה
ממעשיו אין חכמתו מתקימת׃

הוא היה אומר כל שרוח
הבריות נוחה הימנו רוח המקום
נוחה הימנו וכל שאין רוח
הבריות נוחה הימנו אין רוח
המקום נוחה הימנו׃

tæ tuæ. Vides quomodo non cõdẽnatur à ſcriptura niſi qui ea ſpõte ex animo ſuo deponit ac reijcit.

R. Ananias filius Dozza. Omnis homo in quo timor peccati præcedit ſapientiam, eius mihi videtur ſapientia rectè fundata: ſin autem econtra peccati metus ſapientiam ſubſequatur, eius ego ſapientiam prorſus nihili facio.

Eiuſdem quoque hæc verba ſunt. Omnis homo qui plus habet operum quàm ſapientiæ, eius ſapientia permanet: qui autem econtra ſapientiæ plus habet quàm operum, eius ſapientia diuturna & ſtabilis eſſe non poteſt.

Dicebat hic idem. Omnis homo in quo ſpiritus hominum ſibi complacet, complacet & ſibi in eo ſpiritus Dei. Is autem econtra quem

ſpiritus hominum auerſatur, auerſatur & eum ſpiritus Dei.

Rabbi Dozza filius Archimaz. Altum mane dormire, & vini potus meridiani, & nugari cum pueris, & hominibus ſæculi huius cohabitare, hominem citiùs morti addicunt.

R. Eliezer Modai. Qui polluit ſolemnitates, qui in palam erubeſcere facit vultum proximi ſui, qui corrumpit pactum Abrahæ patris noſtri quod pepigit cum Deo, & qui legem explicat contra mentem aut rationem; etſi legem in manu habeat & operibus bonis abundet, partem non habet in futuro ſæculo.

Rabbi Iſmaël. Humilitatem exhibe ei qui maior te eſt, in cœtu iuuenum maturum te & ſerium ex-

רבי דוסא בן הרכינס אומר שנה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם :

רבי אליעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חברו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא :

רבי ישמעאל אומר הוי קל

לראש ונוח לתשחורת והוי
מקבל את כל האדם בשמחה:
רבי עקיבה אומר שחוק וקלות
ראש מרגילין את האדם לערוה
מסורת סיג לתורה מעשרות
סיג לעושר נדרים סיג לפרישות
סיג לחכמה שתיקה:

הוא היה אומר חביב אדם
שנברא בצלם חבה יתרה נודעת
לו שנברא בצלם שנאמר כי
בצלם אלהים עשה את האדם·
חביבין ישראל שנקראו בנים
למקום חבה יתירה נודעת להם
שנקראו בנים למקום שנאמר

hibe, omnem autem hominem ad te venientem fac vt hilari vultu excipias.

Rabbi Achiua. Risus & iactatio capitis hominem assuefaciunt adulterio. Traditio legis propugnaculum est sicut decimæ diuitiarum; vota, abstinentiæ; silentium denique sapientiæ.

Idem. Amabilis prorsus est homo, cùm ad imaginem conditoris sui creatus sit. Maius tamen mihi videtur ei testimonium amoris exhibitum, dum hoc ipsum ei reuelatum est per scripturam, iuxta illius textus veritatem, Fecit Deus hominem ad imaginem suam. Amabilis prorsus est gens Israel quæ filiorum Dei nomine gloriatur: verùm plus ei beneuolentiæ & amoris exhibitum puto, cùm hoc ipsum ei per Dei vo-

ces innotuit,ſcriptura dicente. Vos eſtis filij Domini Dei veſtri. Amabilis adhuc eſt natio Iſraelitarum, quibus vas deſiderij datum eſt: noua tamen niſi fallor amoris prærogatiua auctum eſt hoc beneficiũ, cùm per hoc ipſum vas deſiderij, creatus eſt mundus, ſicut dicit ſcriptura;Donum bonum tribuam vobis,legem meam ne derelinquatis.

Nihil fugit perſpicacem oculum prouidentiæ Dei: voluntati humanæ poteſtas ſui ſibi conceſſa eſt: & mũdus cum miſericordia iudicatus eſt,non tamen niſi bonorũ operum vniuſcuiuſque habita ratione.

Omnia in pignus homini data ſunt, & rete expanſum eſt mortalium greſſibus; Patet officina, & qui ſedet in domo primarius artifex, pecuniam diſtribuit in fide

בנים אתם ליי׳ אלהיכם חביבין
ישראל שנתן להם כלי חמדה
חבה יתרא נודעת להם שנתן
להם כלי חמדה שבו נברא
העולם שנאמר כי לקח טוב
נתתי לכם תורתי אל תעזובו:

הכל צפוי והרשות נתונה
ובטוב העולם נדון והכל לפי
רוב המעשה:

הוא היה אומר הכל נתון
בערבון ומצודה פרוסה על כל
החיים החנות פתוחה והחנוני
מקיף והפנקס פתוחה והיד
כותבת וכל הרוצה ללות יבא

וילוה והגבאין מחזירין תדיר
בכל יום ונפרעין מן האדם
מדעתו ושלא מדעתו ויש להם
על מה שיסמכו והדין דין אמת
והכל מתקן לסעודה׃

רבי אלעזר בן עזריה אומר
אם אין תורה אין דרך ארץ אם
אין דרך ארץ אין תורה· אם
אין יראה אין חכמה· אם אין
חכמה אין יראה· אם אין בינה
אין דעת· אם אין דעת אין

creditorũ. Liber expãſus eſt, manus ad ſcribẽdũ expedita, & qui mutuò accipere vult, veniat, & accipiat; exactores debiti ibunt quolibet die, & circumient vniuerſum orbem, vt à debitoribus extorqueãt quod acceperũt mutuò: porro hi exactores velint nolint repetent quod ſibi debitum eſt, habent enim vnde repetere poſſint. Denique iudicium hoc verũ eſt & in veritate fundatũ: omnia autem in diem conuiuij.

R. Eleazar Azariæ filius dicebat. Si legem non habetis, honeſtatem non habetis: legẽ porro non habetis, ſi Dei timorẽ à vobis proijcitis. ſi autem ſapientiæ cultores diligentes non eſtis, non eſt quòd timorem Dei vobiſcum habitare ſperetis: ſi prudentiam non habetis, abſque dubio nec ſcientiam: ſicut econtra

ſi ſcientia caretis, conſequenter & prudentia. Similiter ſi deficit apud vos farina, deficit ſimul & ſtudium legis:ſed & ex aduerſo ſi legem non habetis,haud dubiè nec farinam.

Hic idem dicebat. Omnis ille qui ſapientia pluſquam operibus bonis abundat, cui ſimilis eſt? Eum ego ſimilem exiſtimo arbori, multis frondibus luxurianti,paucis autem admodum radicibus in terrâ fixæ: Adeſt ventus repentino impetu illam concutiens, atque ſuccutiens, ac tandem funditus euertens: ſicut dicit Propheta, Et erit quaſi myricæ in deſerto, & non videbit cùm venerit bonum,ſed habitabit in ſiccitate in deſerto,in terra ſalſuginis. Qui autem operibus bonis ſupra ſapientiam affluit, cui tandem eum ſimilem faciemus? Prorſus hic arbori

בינה׃ אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח׃

הוא היה אומר כל שחכמתו מרבה ממעשיו למה הוא דומה לאלן שענפיו מרובין ושרשיו מעטין והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו שנאמר והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב׃ אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו למה

E

הוא דומה לאילן שענפיו מעוטין ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי :

רבי אלעזר בן חסמא אומר קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה :

bori similis est paucis quidē onustæ ramis ac frondibus ornatæ, multas autem ad terram mittenti radices: quam etsi ventorum vis magna impetu facto succutiat, suo tamē loco nullatenus poterit dimouere: iuxta illud eiusdē Prophetæ. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cùm venerit æstus: & erit folium eius viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum.

R. Eleazar filius Hassama. Tractatus de nidis auium & mulierum menstruis magni momēti tractatus sunt: & tempus illud quod in circulationum annuarum speculatione consumitur, Astrologia, Mathematicisque aliis disciplinis, condimēta

quædam sunt legis diuinæ, eiúsque notitiæ.

Cap. IV.

QVÆREBAT filius Zoma in hunc modum: Quis verè sapiens dici potest, ac debet? Ille scilicet qui se semper & ab omnibus doceri desiderat, iuxta Psal. qui dicit. Super omnes docētes me intellexi. Iterum. Quis est potens? Ille nimirū qui fortiter tentationi resistit, non qui succumbit; sic enim perhibet scriptura: Meliorem esse patiētem viro forti; & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Rursum: Quis est appellādus diues? Is sine dubio qui suis contentus est, nec appetit aliena, sicut dicit Psal. Labores manuum tuarū quia man-

פ׳ ד׳

בן זומא אומר איזהו חכם הלמד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר׳ איזהו עשיר השמח בחלקו : שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב

לך לעולם הבא : איזהו מכובד
המכבד את חבריות שנאמר
כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו :

בן עזאי אומר הוי רץ למצוה
קלה ובורח מן העברה שמצוה
גוררת מצוה ועברה גוררת
עברה ששכר מצוה מצוה
ושכר עברה עברה :

ducabis, beatus es, & bene tibi erit. Beatus es in ſpe expectationis, bene autẽ tibi erit in re & fruitione perfectæ ac conſummatę beatitudinis: beatus, inquam, in præſenti ſæculo, & bene tibi erit in altero. Denique quis eſt in honore ac pretio? niſi qui ipſe alios obſeruat & colit debita reuerẽtia, iuxta regulam in ſcriptura ſtatutam. Quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

Dicebat filius Azai. Feſtina vt adimpleas mãdatum quantumuis leue: omni cura fuge peccatum. Sicut enim præceptum vnum alterius præcepti ſequela eſt; ſic & peccatum vnum mox aliud poſt ſe trahit; eo quòd præmium vnius præcepti, aliud præceptum eſt; ſicut & peccati vnius permiſſio, fieri à Deo

ſolet in pœnam alterius.

Dicebat hic ipſe. Nullũ vnquam hominem ſpernas, aut rem nihili facias, quantumuis tibi nullius ponderis eſſe videatur; cuique enim rei ſuus locus eſt & vſus, ſicut & cuilibet homini ſuum tempus.

R. Leuithai vir de Iabne. Curuo admodum & demiſſo ſpiritu ambules velim: expectatio enim omnis hominis vermes.

Rabbi Iohannam filius Berroca. Omnis homo qui clam & in ſecreto verendum Dei nomen inhonorat, iſte palam debitas ſceleri ſuo pœnas luet.

R. Iſmael. Qui eo fine diſcit vt alios poſtmodum doceat, illi Deus & diſcendi gratiam confert, pariter & docendi. Et qui ad hoc diſcit vt ſuos ipſius mores inſtruat, dat illi

הוא היה אומר אל תהי בז
לכל אדם ואל תהי מפליג לכל
דבר שאין לך אדם שאין לו
שעה ואין לך דבר שאין לו
מקום :

רבי לוטס איש יבנה אומר
מאד מאד הוי שפל רוח שתקות
אנוש רמה :

רבי יוחנן בן ברוקה אומר כל
המחלל שם שמים בסתר
נפרעין ממנו בגלוי אחד שוגג
ואחד מזיד בחלול השם :

רבי ישמעאל אומר הלומד
על מנת ללמד מספיקין בידו

ללמוד וללמד והלומד על מנת
לעשות מספיקין בידו ללמוד
וללמד לשמור ולעשות:

רבי צדוק אומר אל תעש
עטרה להתגדל בה ולא
קורדום לחפור בום וכך היה
הלל אומר ודאשתמש בתגא
חלף הא למדת כל הנהנה
מדברי תורה נוטל חייו מן
העולם:

רבי יוסי אומר כל המכבד את
התורה גופו מכבד על הבריות
וכל המחלל את התורה גופו
מחלל על הבריות:

Deus vnde & doceat;& quod alios docuit,in opus & praxim reducat.

Dicebat R. Sadoch. Ne vnquam vanè glorieris de ſcientia legis diuinæ,vt in ea viribus humanis præualeas, aut etiam ex verbis eius coronam capiti tuo concinnes, cum qua magnificè ornatus incedas; ſed neque falcem ex eadem lege tibi aptes. Et in hunc modum dicebat Hillel; Eum qui coronam legis ornamentum capitis ſui facit, ſponte in vitæ iacturam incidere:vnde tibi colligere datur, eum qui vanè præualet authoritate legis à Deo ſibi indultæ, alterius eſſe ſæculi vita priuandum.

R. Ioſeph. Quicunque legem honore afficit, erit ipſe honorabilis; qui autem legem contemnit,deſpicatui omnibus erit.

Hæc quoque ſunt verba Iſmaël filij eius. Qui iudicium facere & iuſtitiam diſpenſare negligit, ille ſe reum facit latrociniorum, omnium ſcelerum, ac flagitiorum, quæ inuehere ſolet in ciuitatem, peccatorum impunitas; Et qui ſuperbiæ ſpiritu elatus, profert ſententiam, is verè impius atque amens dicendus eſt.

Idem. Vide ne ſolus iudicium feras: non eſt enim cui hoc facere ex officio competat niſi Deo ſoli. Neque collegis tuis vim facias vt tuæ adſtipulentur opinioni: quicquid enim agant, ſiue illam ſequantur, ſiue ab ea diſcedāt, æquè in eorum arbitrij libertate poſitum eſt.

R. Ionathan. Qui legem in anguſtia ſeruat, multo magis eam obſeruaturus vbi diuitijs affluet: & qui tempore quo ei proſperè om-

רבי ישמעאל אומר החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא והגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח :

הוא היה אומר אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה :

רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני :

רבי מאיר אומר הוי ממעט
בעסק ועסוק בתורה והוי שפל
רוח בפני כל אדם ואם בטלת
מן התורה יש לך בטלים הרבה
כנגדך ואם עמלת בתורה יש לך
שכר הרבה לתן לך:

רבי אליעזר בן יעקב אומר
העושה מצוה אחת קונה לו
פרקליט אחד והעובר עבירה
אחת קונה לו קטיגור אחד
תשובה ומעשים טובים כתרים
לפני הפורענות:

רבי יוחנן הסנדלר אומר כל

nia ſuccedunt, eius obſeruantiam dimittit, etiam in tempore penuriæ obliuiſcetur eius.

Dicebat R. Meier. Proijce à te nimiam curam negotiorum, vt in ſtudium legis incumbas. Humilem te ſpiritu coram omnibus exhibe. Porro ſi à lege animum tuum auerteris, multos habebis ad hoc ipſum te impellentes: ſi autem econtra ſtudio legis ſedulam operam nauaueris, multa te ſine dubio à Deo merces manet.

R. Eliezer. Patronum ſibi procurat qui præceptum adimplet; qui verò econtra flagitium aliquod perpetrat, calumniam accuſatoris aduerſum ſe armat. Pœnitentia, & opera bona, clypeus quidam ſunt à ſupplicio protegens.

R. Ioannan Aſſendelar. Quæuis

hominum ſocietas in Dei nomine congregata ſtabit: quæ autem ad gloriam Dei non eſt inſtituta, illico diſſoluetur.

Rabbi Eleazar filius Samua. Pretioſa tibi ſit diſcipuli tui fama æquè ac tua; ſit autem tibi commendatus honor ſocij tui, ſicut timor magiſtri; & ſic timor magiſtri, ſicut eſt timor Dei.

Dicebat R. Iuda. Diligenter incumbe in ſtudium legis: negligentia enim eius aut imperitia vitij loco computatur.

R. Simeon. Tres eſſe coronas aiebat, coronam legis, coronam ſacerdotis, & coronam imperij: verùm coronam bonæ famæ illuſtriorem longè, & pretioſiorem his omnibus eſſe.

R. Ne-

כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים:

רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חברך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים:

רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון:

רבי שמעון אומר שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהנה וכתר מלכות וכתר שם

F

טוב עולה על גביהן :

רבי נהוראי אומר הוי גולה
למקום תורה ואל תאמר שהיא
תבוא אחריך שחבריך יקימוה
בידיך ועל בינתך אל תשען :

רבי ינאי אומר אין בידינו
לא משלות הרשעים ואף לא
מיסורי הצדיקים :

רבי מתיא בן חרש אומר הוי
מקדים בשלום כל אדם והוי
זנב לאריות ואל תהי ראש
לשועלים :

רבי יעקב אומר העולם הזה

R. Nehorai. Cõfer te in locum in quo vigeat obſeruatio legis: peſſimè enim admodum tibi conſulis, ſi glorieris non tantũ te illam fideliſſimè ſeruaturum, ſed alios præterea ad hanc ipſam obſeruantiam tua authoritate inducendos: optimum enim eſt ſuæ non inniti prudentiæ.

Rabbi Ianai. Non eſt humanarum virium, cauſam pacis inueſtigare, qua Deus frui permittit peccatores; tribulationis autem qua premi ſinit & affligi iuſtos.

R. Matthias filius Haras. Præueni ſalutatione quoſlibet tibi obuios. Melius eſt tibi, caudã eſſe leonibus quàm vulpeculis caput: ſiue, plus expedit vltimũ eſſe in numero bonorũ quã caput aut primipilũ malorũ.

R. Iacob. Sæculum hoc comparatione facta & habita ratione cum

altero conclaui ſimile eſſe dictitabat: ſic te, inquiebat, vt illud ingrediaris para, quatenus poſtea in cœleſte palatium introduci merearis.

Breuiſſimum quodcunque ſit in pœnitentia boníſque alijs operibus tranſactum tempus in hac vita, maioris apud Deum eſt meriti quàm quoduis longiſſimum: & horula quietis in altero ſæculo, dulcior eſt tota vita quæ miſerè hîc tranſcurritur.

R. Simeon filius Eleazar. Noli fruſtra conari vt eum blandis ſermonibus lenias, in quo adhuc feruet iracundiæ ſpiritus: neque in vanum amici tui ſtudeas mitigare dolorem exortum, cùm adhuc ei extenſus mortuus ante oculos iacet; nec deuouenti ſe præ ira de voti abſolutione ſermonem habeas; nec

דומה לפרוזדור בפני העולם
הבא התקן עצמך בפרוזדור
כדי שתכנס לטרקלין:

הוא היה אומר יפה שעה
אחת בתשובה ומעשים טובים
בעולם הזה מכל חיי העולם
הבא· ויפה שעה אחת של
קורת רוח בעולם הבא מכל
חיי העולם הזה:

רבי שמעון בן אלעזר אומר
אל תרצה את חברך בשעת
בעסו ואל תנחמנו בשעה שמתו
מוטל לפניו ואל תשאל לו

בשעת נדרו ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו:

שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה יהוה ורע בעיניו והשיב מעליו אפו:

אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על ניר חדש והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על ניר מחוק:

רבי יוסי בן יהודה איש כפר הבבלי אומר הלומד מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים

denique videre eum aut consolari. quæras in feruore calamitatis eius.

Samuel puer dicebat. In ruina inimici tui caue ne exultes, ne fortè videat Dominus displiceátque ei lætitiæ motus: quo fiat vt ab eo iram suam auertat, quam in te parũ fratri tuo compatientem iusta sententiæ seueritate conuertat.

Elisa filius Abuia quærebat sic. Cui tandem similem esse dicemus eum qui à teneris annis litteris imbutus est? Prorsus hic recẽti chartæ similis est atramento notatæ. Qui autem litteris ijsdem in senectute dat operam, is econtra similis videtur chartæ veteri sepia imbutæ.

R. Ioseph filius R. Iudæ, natus ciuitate Babyloniæ, dicebat. Qui à iunioribus discit cui similis est? Planè ei qui omphacium bibit, aut acer-

bam vuam, & vinum nondum satis excoctum: qui autem senes habet magistros, hic assimilatur bibentibus vinum vetus, quod vtplurimũ optimum est, ac præcipuum, ac vuas comedit ad maturitatis perfectionem perductas.

Ne aspicias lagenam, sed inspice potiùs qui intus est liquor: est enim cantharus nouus vino veteri plenus, & est vetus lagena in qua ne quidem guttam vini quamuis noui reperies.

Dicebat Rabbi Eleazar, patria Capharnaites. Ambitio, & auaritia, & inuidia, hominem ex hoc mundo eximunt.

Dicebat hic ipse. Qui nati sunt oportet eos semel mori: qui mortui sunt, oportet eos rursum in vitam resurgere: & qui surrexerũt, oportet

קיהות ושותה יין מגתו והלומד
מן הזקנים למה הוא דומה
לאוכל ענבים בשולות ושותה
יין ישן :

רבי אומר אל תסתכל בקנקן
אלא במה שיש בו יש קנקן
חדש מלא ישן וישן אפילו
חדש אין בו :

רבי אלעזר הקפר אמר
הקנאה והתאוה והכבוד
מוציאין את האדם מן העולם :

הוא היה אומר הילודים
למות והמתים להחיות והחיים
לדון לידע ולהודיע ולהודע

שהוא אל הוא היוצר הוא
הבורא הוא המבין הוא הריין
הוא עד הוא בעל דין הוא עתיד
לדון ברוך הוא שאין לפניו לא
עולה ולא שכחה ולא משא
פנים ולא מקח שוחד שהכל
שלו ודע שהכל לפי החשבון
ולא יבטיחך יצרך שהשאול
בית מנוס לך שעל כרחך אתה
נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל
כרחך אתה חי ועל כרחך אתה
מת ועל כרחך אתה עתיד לתן
דין וחשבון לפני מלך מלכי
המלכים הקדוש ברוך הוא:

eos iudicari, & ſcire quòd Dominus ipſe ſit Deus formator hominum, & mundi creator, ac gubernator, rectorq́; ſupremus. Ipſe idem & litem mouens, & teſtis aduerſum nos, & iudex. Benedictus ſit ille ſanctus & iuſtus, in quo non eſt iniquitas, nec obliuio, nec reſpectus in faciẽ, nec munerũ aut perſonarum acceptio, propterea quòd omnia eius ſunt. Et ſcito euentura omnia iuxta menſuram eorum quorum tibi ratio reddẽda eſt. Caue autem ne in vanam & ſtultam ſpem aſcendas, qua futurum tibi ſepulchrum refugij locum nequicquam præſumas, & fruſtra polliceare: inconſulto enim te creatus es; inconſulto iterum te genitus es, & viuis, & moreris; & ratio tibi reddenda eſt Regi Regum ſancto & benedicto.

CAP. V.

CREATVS fuit mundus in decem verbis: & quorſum hoc? poterat enim profectò Deus eum vno verbo creare. Hoc igitur ad maiorem de impiis ſumendã vltionem factũ eſt, vtpote qui mundum euertant quem condidit Deus decem verbis; ac per conſequens maiori punitione digni. ſimul & ad amplificandam laudem remunerationémque iuſtorum qui mundum conſeruant eum qui verbis decem creatus eſt.

Decem generationes ab Adamo vſque ad nos ſibi ſucceſſerunt. Ex quo diſces quàm tardigrada ſit Omnipotentis ira: omnes enim hæ generationes iram & vindictam Dei

פ׳ ה׳

בעשרה מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות ולתן שכר טוב לצדיקים שמקימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות:

עשרה דורות מאדם עד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין

ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול:

עשרה דורות מנח עד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקבל שכר כלם:

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו:

עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים:

meruerunt, qua tandem ipſas diluuij ſubmerſione inundauit.

Decem quoque generationes intercedunt à Noe vſque ad Abraham: vt ſciant homines quàm tardè ad vindictam Deus mucronem terrificum acuat: ſingulæ enim hæ generationes Deum ad iracundiam concitabant, donec venit Abraham pater noſter qui pro harum omniũ generationum nequam, ſcelere & iniquitate, miſericordiam à Deo conſecutus eſt & gratiam.

Abraham pater noſter decem varijs modis tentatus eſt; & in his omnibus firmus in Dei timore permanſit: vt omnibus innoteſceret quanto idem ſanctus pater noſter Abraham in Deum ſuum amore ferueret.

Decem miracula Patribus noſtris

exhibita sunt in Ægypto, & in mari totidem.

Decem item plagas immisit Deus in rebelles Ægyptios, & decem quoque in mari visæ fuere.

Decem tētationibus Patres nostri Deum probarunt in deserto, iuxta testimoniū scripturæ dicentis. Tentauerunt me, ecce iam per vices decem, nec obedierunt voci meæ.

Decem prodigia Patribus nostris ostensa sunt in Ægypto in domo sanctuarij. Nulla mulier ob odorem sacrificiorum abortijt. Nidorem nullum aut maleolentiam efflauit caro holocausti. Ne minima quidem musca visa est in loco occisionis hostiarum. In die expiationum nihil pollutionis accidit sacerdoti magno. Ignem altaris nulla extinguere valuit quantalibet imbrium

עשר מכות הביא הקדוש
ברוך הוא על המצריים במצרים
ועשרה על הים:

עשרה נסיונות נסו אבותינו
את המקום במדבר שנאמר
וינסו אותי זה עשר פעמים
ולא שמעו בקולי:

עשרה נסים נעשו לאבותינו
בבית המקדש לא הפילה אשה
מריח בשר הקדש ולא הסריח

בשר הקדש מעולם ולא נראה
זבוב בבית המטבחיים ולא
אירע קרי לכהן גדול ביום
הכפורים ולא כבו גשמים אש
של עצי המערכה ולא נצחה
הרוח את עמוד העשן ולא
נמצא פסול בעומר ובשתי
הלחם ובלחם הפנים עומדים
צפופים ומשתחוים רווחים ולא
הזיק נחש ועקרב בירושלים
מעולם ולא אמר אדם לחברו

brium copia. Sed nec ventus fumantem ignis recta sursum tendentis colũnam suo turbine & impetu dissipauit. Nihil defectus notatũ est in Homer quæ est hordei mensura quam secundo die Paschæ Sacerdos implere consueuerat. Neque in duobus panibus, sed nec in panibus propositionis aut in pane facierum qui mutabatur in singulas septimanas, & super auream sanctuarij mensam collocabatur. Et cùm Hebræi qui ad celebrãdum Pascha conuenerant, stantes etiamnum à confluentis populi frequẽtia comprimerentur; nihilominus cùm ad adorationem ventum est, laxè se positos ac sine vlla irruentis turbæ compressione mirarentur. Serpens autem & scorpius quasi aut aculei, aut veneni expertes nulli nocuerũt

in die illa: & nemo proximo suo dixit, Arctor à circunstantibus me in loco in quo habito in Ierusalem.

Decem res in vigilia Sabbathi sub vesperũ creatæ fuere: os terræ (quæ rictu & hiatu suo patenti in ostensionem diuinæ iustitiæ congregationem Chore) deglutiit: os putei (qui sequebatur Israel in deserto:) os asinæ Balaã: arca Noe, & manna, & virga Moysi: & Samir quo scindebantur & quadrabantur lapides ad fabricam templi à Salomone constructi cum ferro ad hoc vti fas non esset & edicto speciali prohibitum: character, & scriptura, & tabula Moysi: quod etiam quidam dicũt de Angelis malis. Adde etiam his sepulturam Moysi hominis Dei, & arietem Abrahæ suppositítiũ, quem ad imperium vel monitum Angeli

אר"לי המקום שאלין בירושלם:

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ פי הבאר פי האתון הקשת המן המטה והשמיר הכתב והמכתב והלוחות ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם:

אבינו ויש אמרים אף צבת
בצבת עשויה :

שבעה דברים בגולם ושבעה
בחכם חכם אינו מדבר בפני
מי שהוא גדול ממנו בחכמה
ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי
חברו ואינו נבהל להשיב שואל
כענין ומשיב כהלכה ואומר

pro filio suo super aram omnipotenti Deo legitur immolasse. Denique hoc etiam quidam testantur ac perhibēt de primis forcipibus quas creari necesse fuit, nisi ab aliis forcipibus quas priores esse oportebit fabricatas esse dicatas.

Septem dicũtur de stulto, & totidem de sensato ac sapiēte. Vir sensatus tacet & obmutescit corã seniore aut sapientiore se: loquentem non interpellat, importunè aliquid effutiens, & extra tēpus, in medio videlicet sermonis interserēs. Vix respõdet interrogatus: interrogat autem ipse ad rem appositè, respõdetq; etiã aptissimè ad quæsita quæ primo loco proposita sunt: de iis agit primũ & ante omnia: posteriùs autem ad ea descendit agitãda quæ posteriori loco sunt oblata discutiẽda. Si qua

autē sunt quæ fortè non intellexit, ingenuè admonet, & dicit, Hæc & hæc capere non potui, hæc autem intellexi. Tandem cognitæ perspe-ctæque veritati dat manus & vltro cedit. Contrario prorsus modo de stulto ratiocinandum est.

Septem ingentes plagas, totidem numero & grauitate peccata mundo inuehunt. Primò cùm alij decimas soluunt, alij autem non. tunc deficiente pluuia vigere incipit annonæ caritas, quæ adhuc augetur & ampliùs crescit si cùm aliqui primùm soluere parati essent, alij non: ad hoc postea concurrunt omnes animis atque conspirant consensione nefaria vt nemo Sacerdoti quas debet decimas exsoluat: tunc enim prohibente Deo pluuiam ne stillet in terras, illa subitò de qua

על ראשון ראשון ועל אחרון
אחרון ועל מה שלא שמע
אומר לא שמעתי ומודה על
האמת. וחלופיהם בגולם:

שבעה מיני פורעניות באין
לעולם על שבעה גופי עברה
מקצתן מעשרין מקצתן אינן
מעשרין רעב של בצורת באה
מקצתן רעבין ומקצתן שבעין·

autē sunt quæ fortè non intellexit, ingenuè admonet, & dicit, Hæc & hæc capere non potui, hæc autem intellexi. Tandem cognitæ perspectæque veritati dat manus & vltro cedit. Contrario prorsus modo de stulto ratiocinandum est.

Septem ingentes plagas, totidem numero & grauitate peccata mundo inuehunt. Primò cùm alij decimas soluunt, alij autem non. tunc deficiente pluuia vigere incipit annonæ caritas, quæ adhuc augetur & ampliùs crescit si cùm aliqui primùm soluere parati essent, alij non: ad hoc postea concurrunt omnes animis atque conspirant consensione nefaria vt nemo Sacerdoti quas debet decimas exsoluat: tunc enim prohibente Deo pluuiam ne stillet in terras, illa subitò de qua

על ראשון ראשון ועל אחרון
אחרון ועל מה שלא שמע
אומר לא שמעתי ומודה על
האמת וחלופיהם בגולם:

שבעה מיני פורעניות באין
לעולם על שבעה גופי עברה
מקצתן מעשרין מקצתן אינן
מעשרין רעב של בצורת באה
מקצתן רעבין ומקצתן שבעין·

גמרו שלא לעשר רעב של
מהומה ושל בצורת באה
ושלא ליטול את החלה רעב
של כליה באה: דבר בא לעולם
על מיתות האמורות בתורה
שלא נמסרו לבית דין ועל
פירות שביעית: חרב באה
לעולם על ענוי הדין ועל עיוות
הדין ועל המורים בתורה שלא
כהלכה: חיה רעה באה לעולם
על שבועת שוא ועל חלול

ſuprà dixi, caritas annonæ cõſequitur omnia ſenſim ſine ſenſu conſumens: ſicut & quando torta vel placenta quæ Sacerdoti dari ſolet & denegatur atque ſubtrahitur: ob hoc enim iratus Deus famem & victus penuriam inducit. Peſtilentia terram affligit ac deuorat propter peccata illa mortalia in lege expreſſa, & quæ in iudicium iudicanda delata non ſunt, & propter fruges anni ſeptimi quæ non ſunt in commune collatæ, iuxta legis imperium atque præceptum in ea contentum. Gladius terram conſumit eo quòd lex auſu temerario violatur ac peruertitur; & propter eos qui ipſa lege contra ius omne & rationem abutuntur. Omne genus ferarum paſſim omni ex parte diſperſum terram depopulatur ac

vaſtat propter iuſiurandum falsò conceptum,in quo nomen Dei ſanctum fœdè ac turpiter proculcatur. Terra denique duriſſimæ ſeruituti ſubijcitur propter eos qui idolorũ cultui ſtudẽt,& homicidas,& adulteros, & eos qui præceptum legis violare non dubitantes terram ſeptimo quoque anno quieſcere non patiuntur.

Quatuor diuerſis temporibus ingraueſcit peſtifera lethalis morbi contagio: quarto anni menſe propter primitias tardiùs aut minimè perſolutas:tertio item & ſeptimo& circa finem feſti tabernaculorũ cuiuſque anni: quarto,tertio & ſeptimo menſe ob pauperum decimas: ad calcem ſeptimi propter fruges ſeptimi mẽſis in cõmune commodum nõ collatas:denique ad finem

השם: גלות בא לעולם על עובדי עבודה זרה ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמטת הארץ:

בארבעה פרקים הדבר מתרבה ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה· ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית· בשביעית מפני מעשר עני שבששית· ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית· ובמוצאי

החג שבכל שנה ושנה מפני גזל
ומתנות עניים:

ארבע מדות באדם האומר
שלי שלי ושלך שלך זו מדה
בינונית ויש אומרים זו מדת
סדום· שלי שלך ושלך שלי
עם הארץ· שלי שלך ושלך
שלך חסיד· שלי שלי ושלך
שלי רשע:

festi tabernaculorũ quolibet anno celebrati propter eleemosynas pauperum ad priuatũ vsum cõuersas & ad proprium cõmodum vsurpatas.

Quatuor hominum diuersæ loquendi consuetudines varias etiam totidem eorum arguunt morum pariter humorúmque cõplexiones. Alius siquidẽ dicit, Meum est meũ, tuum verò est tuum: & hic mos cõmunis est & fortè vsitatior quouis; nec eum ego aut extollere nimiùm vellem, aut etiam plusquam par sit deprimere: quamuis eum plerique Sodomę consuetudinem esse dicãt. Vulgaris est hæc & nisi fallor rationabilis, Meum est tuum & tuum est meũ, vicissim permutatione facta. Iusta est quæ sequitur, Meũ est tuũ & tuum est tuum. Denique iniusta est hæc, Meum est meum & tuum

eſt meum: quo enim hoc iure?

Quatuor hominum omnino diſparati mores reperiũtur. Alij facilè iraſcuntur & facilè quoque placantur; vnum compenſatur ab altero. Alij & difficilè iraſcũtur & placantur adhuc difficiliùs; vnum quoque compenſatur ab altero. Ille qui facilè iraſcitur, & facilè placatur, hic optimus eſt. Qui autẽ facilè iraſcitur & difficilè placatur, impius.

Quatuor diuerſæ penitus morum conditiones in diſcipulis reperiuntur. Alij celeriter mandant memoriæ, & celeriter quoque è memoria ſibi elabi patiuntur; vnum compenſatur ab altero. Alij difficiliùs & quaſi ægrè rem propoſitam aut cõcipiunt aut diſcunt, & difficulter quoque quæ ſemel animo mandarunt obliuioni tradunt; vnum ab altero

ארבע מדות בדעות נוח
לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו
בהפסדו קשה לכעוס וקשה
לרצות יצא הפסדו בשכרו קשה
לכעוס ונוח לרצות חסיד נוח
לכעוס וקשה לרצות רשע:

ארבע מדות בתלמידים מהר
לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו
בהפסדו קשה לשמוע וקשה
לאבד יצא הפסדו בשכרו מהר

לשמוע וקשה לאבד חכם
קשה לשמוע ומהר לאבד זה
חלק רע:

ארבע מדות בנותני צדקה:
הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים
עינו רעה בשל אחרים יתנו
אחרים והוא לא יתן עינו רעה
בשלו יתן ויתנו אחרים חסיד
לא יתן ולא יתנו אחרים
רשע:

altero cõpensatur. Qui ad discendũ prõptus est & ad retinẽdum tenax, hic sapiẽs est. Qui autem tardus est ad discendum & facilè nihilominus quę didicit obliuioni tradit, hic pessimæ sortis est atque conditionis.

Quatuor sunt diuersa genera eleemosynas largientium. Alius eleemosynam erogat & nollet ab alijs eam erogari. Istius nequã est oculus in eo quòd alteri inuidet eleemosynam factam. Est alius qui alios vellet eleemosynas distribuere, se tamen excepto: hic auaritia ducitur. Alius est qui & libenter eleemosynas fieri videt ab alijs & libenter quoque ipse de suo pauperibus erogat: ille vir est bonus & iustus. Qui autem dare non vult ipse, nec ab alijs æquo animo dari videt, hic impius est & nequam.

Quatuor genera sunt operam litteris nauantium. Alij scholã adeunt & nihil proficiunt: horum merces admodum exigua est. Sunt & qui aliquo modo proficiũt, verũ scholas adire pigritãtur. Et eorum quoque merces valde tenuis & exilis est. Qui scholã adit & in ea discit, pius est: qui autem nec vadit nec discit, impius.

Quatuor hominũ differẽtiæ sunt coram sapiẽtibus astantiũ. Alij sunt quasi spõgia quæ humorem vndequaque sugit ac trahit: alij quasi dolium tusum quod aquam hauriens vna ex parte, ex alia effluit, & quicquid accepit euacuat: alij quasi cuppa quæ cùm vinum effluere sinat, fæces retinet. Nonnulli denique ad instar cribri seplasiarij vel pigmentarij, qui & furfur retinet, sed distinctis cellulis: in superiore siqui-

ארבע מדות כהולכי לבית
המדרש הולך ואינו עושה
שכר הליכה בידו עושה ואינו
הולך שכר מעשה בידו הולך
ועושה חסיד לא הולך ולא
עושה רשע:

ארבע מדות ביושבי לפני
חכמים ספוג ומשפך משמרת
ונפה· ספוג שהוא סופג את
הכל משפך שמכניס בזו ומוציא
בזו משמרת שמוציאה את היין
וקולטת את השמרים נפה

שמוציאה את הקמח וקולטת
את הסולת:

כל אהבה שהיא תלויה בדבר
בטל דבר בטלה אהבה ושאינה
תלויה בדבר אינה בטלה
לעולם איזו היא אהבה שהיא
תלויה בדבר זו אהבת אמנון
ותמר ושאינה תלויה בדבר זו
אהבת דויד ויהונתן:

כל מחלוקת שהיא לשם
שמים סופה להתקיים ושאינה

dem furfur, in inferiore verò farinam feruat.

Omnis amor qui non abſolutus aut integer eſt, ſed ab aliqua re aut conditione pendet, ſublata hac re aut conditione quæ huius amoris fundamentum, ceſſat & ipſe amor: at verò ille qui à nulla re dependet, hic æternus eſt & nullo vnquam tempore finiendus. Quis porro eſt huiuſmodi amor tam nobilis & generoſus vt à nulla re aut conditione dependeat? Eius mihi in aliquo, quæſo, exemplum ob oculos pone. Habes illum in Amnon & Thamar. Vin econtra vilis & mendici amoris exhiberi tibi exemplum? Habes illuſtre illud & præclarum in amore Dauid & Ionathæ.

Omne colloquium aut quæſtio in nomine Domini fœliciter inchoata

fœlicem quoque consequetur & finem. Quæ autem econtra à Deo non sumit initium, illico dissoluetur. Quãnam igitur arbitraris quæstionem in nomine Domini factam & agitatã? Eam quæ intercessit inter Hillel & Samai. Quam econtra sine Deo putas? Eam scilicet quę infœlix Chore omnisq; cœtus adhærẽtium ei contra Moysen & Aaron Dei electos insurrexerunt schismate facto & contentione in populo Israel.

Quicunque palam & coram omnibus rectè viuit, is facit vt nullum peccatum aut scandalum oriatur, eius nimirum occasione. Quicũque econtra cæteros ad peccatũ inducit publicè, & cum exempli mali contage perniciosè peccans, existimant sapiẽtes, vix ac ne vix quidem condignam huic peccato reperiri posse

לשם שמים אין סופה
להתקיים איזו היא מחלוקת
שהיא לשם שמים זו מחלוקת
הלל ושמאי ושאינה לשם
שמים זו מחלוקת קרח וכל
עדתו:

כל המזכה את הרבים אין
חטא בא על ידו וכל המחטיא
את הרבים אין מספיקין בידו

לעשות תשובה: משה זכה
וזכה את הרבים זכות הרבים
תלוי בו שנאמר צדקת יהוה
עשה ומשפטיו עם ישראל
ירבעם חטא והחטיא את
הרבים חטא הרבים תלוי בו
שנאמר על חטאת ירבעם
אשר חטא ואשר החטיא את
ישראל:

כל מי שיש בידו שלשה
דברים הללו מתלמידיו של
אברהם אבינו ושלשה דברים
אחרים מתלמידיו של בלעם
הרשע· עין טובה ורוח נמוכה

ſatisfactionē. Moyſes & rectè vixit, & alios itidem ad rectè quoque viuendum ſuo & verbo impulit & exemplo. Illi merita ideo plurimorum imputantur, ſicut ſcriptum eſt. Fecit iuſtitias Domini & iudicium ſuum cum Iſrael. Ieroboam & peccauit ipſe grauiter, & alijs quoque ad peccandum iter faciens & complanans, peccati author extitit: ſed & ideo illi peccata omnium tribuuntur, tãquam eorum cauſæ: ſic enim habes ſcriptum. Propter peccata Ieroboam filij Nabath qui peccauit & peccare fecit Iſrael.

Tria hæc quæ ſequuntur hominē, verum Abrahæ patris noſtri diſcipulū ac ſectatorem reddūt. Oculus beneuolus, animus lenis ac manſuetus, paruo eſſe contentū. Qui ſecus, imitator dicitur filius atque diſci-

pulus impij Balaam & iniqui pseudopropheta: scilicet oculus malus aut inuidus, animus altus & arrogans, & cor insatiabile: hæ sunt notę discipulorum Balaam. Quid autem est discriminis inter hos & illos? Illud nimirum, quòd illi quidem, hoc est Abrahæ patris nostri discipuli, fruātur huius mūdi solatiis & postea futuri quoque solidis voluptatibus potiuntur, iuxta illud Prouerb. Vt ditem diligentes me & thesauros eorum repleā. At verò impij Balaam sectatores atque discipuli infernum pro parte & hereditate sortiūtur ac in æternas tenebras carcerisq; Tartarei profunda protruduntur, iuxta illud Ps. Tu verò Deus deduces eos in puteū interitus. viri sanguinum & dolosi non dimidiabūt dies suos; ego verò sperabo in te Domine.

ונפש שפלה מתלמידיו של
אברהם אבינו עין רעה ורוח
גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו
של בלעם הרשע : מה בין
תלמידיו של אברהם אבינו
לתלמידיו של בלעם הרשע
תלמידיו של אברהם אבינו
אוכלין בעולם הזה ונחלין
לעולם הבא שנאמר להנחיל
אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא
אבל תלמידיו של בלעם הרשע
יורשין גיהנם ויורדין לבאר
שחת אנשי דמים ומרמה לא
יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

יהודה בן תימא אומר הוי עז
כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור
כארי לעשות רצון אביך
שבשמים:

הוא היה אומר עז פנים
לגיהנם ובושת פנים לגן עדן:
יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו
שתבנה עירך במהרה בימינו
ותן חלקנו בתורתך:

שמואל הקטן אומר בן חמש
שנים למקרא בן עשר למשנה

Dicebat Iuda filius Thema. Audacem te oportet eſſe vt pardum, alacrem ad curſum & expeditum pedibus quaſi capream; ſicut Aquilam regiam & ſolarem volucrem, omnia præ agilitate corporis penetrantem: denique ad inſtar leonis cuiuſdam ſtrenuum ac bellicoſum, fortem & magnanimum ad mandandam executioni Dei ac patris tui voluntatem.

Idem. Procacis ac inuerecundi hominis habitatio eſt infernus: ſicut econtra modeſti & verecundi paradiſus. Placuit tibi Domine Deus noſter præcipuam noſtram ſortem in legis tuæ ſtudio conſtituere.

Hæc quoque ſunt pueri Samuelis. Ab ipſa quinquennis ætatis teneritudine debet homo ſe ſtudio ſcripturæ applicare: à decẽnio legi

traditæ sunt orali. A tertio decimo anno det se obseruationi mandatorum: à quinto decimo Talmudicæ lectioni: à decimo octauo sanctum ac honorabile coniugij opus exerceat. A vicesimo pergat in studiis: à tricesimo det se contemplationi: à quadragesimo prudentiæ; à quinquagesimo aliis consilium præstare incipiat. Sexagesimo iam senex cognominabitur. Septuagesimo decrepitus: qua ætate iam cani caput respergunt frequentes. Octuagesimo soli qui fortissimo temperamento sunt adhuc vigent. Nonagesimo curuat senecta corpus. Ad centesimũ si perueniat homo, quasi vita functus esse putandus est.

Filius Bagbad. In scrutanda lege assiduus esto: omnia enim ambitu suo coercet atque complectitur.

Con-

בן שלש עשרה למצות בן
חמש עשרה לתלמוד בן
שמונה עשרה לחפה בן עשרים
לרדוף · בן שלשים לכח בן
ארבעים לבינה · בן חמשים
לעצה · בן ששים לזקנה · בן
שבעים לשובה · בן שמונים
לגבורה · בן תשעים לשוח · בן
מאה כאלו מת ועבר ובטל מן
העולם:

בן בג בג אומר הפוך בה
והפוך בה דכולא בה ובה תחזי
וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע
שאין מדה טובה הימנה:

בן הא הא אומר לפום צערא
אגרא:

פ׳ ו׳

רבי מאיר אומר כל העוסק
בתורה לשמה זוכה
לדברים הרבה ולא עוד אלא
שכל העולם כלו כדי הוא לו
נקרא ריע אהוב אוהב את
המקום אוהב את הבריות
משמח את המקום משמח את
הבריות ומלבשתו ענוה ויראה
ומכשרתו להיות צדיק חסיד
ישר ונאמן ומרחקתו מן החטא

Contemplare eam non ſegniter, & in ea inueteraſce, & noli vnquam ab ea diſcedere: optima enim tibi ſors hæc eſt.

Dicebat filius Hehe. Secundum ea quæ Dei amoris intuitu ſuſtinuimus, retribuetur nobis à Deo præmium bonorum operum remuneratore fideliſſimo.

CAP. VI.

DICEBAT Rabbi Mier. Omnis homo qui diligēter ac ſtudioſè verſatur circa legem intentione recta, is profectò magni meriti eſt: nec tantùm hoc, ſed & de vniuerſo orbe bene meretur, dignúſque inuenitur qui amicus & familiaris Dei & nuncupetur & ſit. Amat Deũ & etiam homines: gaudio Deum afficit & homines quoque: humili-

tatis eum atque timoris ſpiritu lex induit; illa ſcilicet quam tantopere colunt, quam tãto ſtudio obſeruãt: præparat eos ac diſponit ad omne virtutum genus, iuſtitiam ſcilicet & pietatem, atque vt recti ſint & fideles, auertit eum ab omni peccato; & ex aduerſo proximum Deo facit: vnde fit vt poſtea homines ad eiuſmodi virum tãquam ad oraculum confugiant, eius vſuri cõſilio, ſcientia atque prudentia, iuxta illud Prouerb. Meum eſt conſiliũ & æquitas, mea eſt prudẽtia, mea eſt fortitudo. Imperium ei atque dominium dat in alios, ſua inſuper ei ſecreta reuelans: vnde fit quaſi fons indeficiens aut quaſi fluuius iugiter fluẽs. Inde & bene cõpoſitus euadit & prudẽs, & ad iraſcendũ tardiſſimus. Magnificat porro eum illa extollitq; ver-

ומקרבתו לידי זכורת ונהנין
ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה
שנאמר לי עצה ותושיה אני
בינה לי גבורה · ונותנרת לו
מלכורה וממשלה וחקור דין
ומגלין לו רזי תורה ונעשרה
כמעין המתגבר וכנהר שאינו
פוסק והוא צנוע וארך רוח
ומוחל על עלבונו ומגדלתו
ומרוממתו על כל המעשים :

אמר רבי יהושע בן לוי בכל
יום ויום בת קול יוצאת מהר
חורב ומכרזות ואומררת אוי
להם לבריות מעלבונה של

תורה שפרק מי שאינו עוסק
בתורה הרי זה נזוף שנאמר
נזם זהב באף חזיר אשה יפה
וסרת טעם: ואומר והלוחות
מעשה אלהים המה והמכתב
מכתב אלהים הוא חרות על
הלחות אל תקרי חרות אלא
חירות שאין לך בן חורין
מדינה של גיהנם אלא מי
שעוסק בתלמוד תורה וכל מי
שעוסק בתורה הרי זה מתעלה
שנאמר וממתנה נחליאל
ומנחליאל במות:

הלומד מחברו פרק אחד או

ticem eius ſuper omnes res creatas.

Rabbi Ioſue filius Leuith. Quotidie vox quædam de monte Oreb exibat non obſcurè intonans. Væ hominibus illis per quos legi damnum infertur aut iniuria: quia verè quicũque negligenter incumbit in ſtudium legis, prorſus hic reprobus eſt & infelix, ſicut dicit ſcriptura. Circulus aureus in naribus porci mulier formoſa & fatua. Et alibi. Scriptura quoque Dei erat ſculpta חרות in tabulis. Vbi animaduerte, ſi placet, cum חרות & ſculpturam & libertatem indifferenter ſignificet, hîc de libertate debere intelligi.

Qui diſcit à ſocio ſuo, caput aliquod ſcripturæ, lectionem aut verſum, imò vel vnicam litteram, honorem ei plurimum debet: hoc enim experimento cognouimus in

Dauid Rege Iſrael qui duo ſolùm didicit ab Achitophel: & tamen magiſtrum, doctorem ac pædagogum ſuum eum vocaſſe legitur in Pſalm. Tu verò homo vnanimis dux meus & notus meus. Si Dauid Rex Iſrael, qui duo ſolùm ab Achitophele didiſcerat, eum notum ſuum & ſodalem, imò ducem ac præceptorem appellaſſe credendus eſt, vt eſt ſine dubio, verax enim & fidelis eſt qui teſtimonium perhibuit: quãto magis ei deferre debet honoris & reuerentiæ, qui à ſocio ſuo & æquali aliquem ſcripturæ verſum vel ſyllabam vel etiam apicem diſcit: huic enim honor non eſt alius quàm qui hauritur è fontibus legis, ſicut dicit Salomon.

Vis ſcire (ô adoleſcens) quem modum tenere oporteat & ſeruare

הלכה אחת או פסוק אחד או
אפילו אות אחת צריך לנהוג
בו כבוד שכן מצינו בדוד מלך
ישראל שלא למד מאחיתופל
אלא שני דברים בלבד קראו
רבו אלופו ומיודעו שנאמר
ואתה אנוש כערכי אלופי
ומיודעי והלא דברים קל וחומר
ומה דוד מלך ישראל שלא
למד מאחיתפל אלא שני
דברים בלבד קראו רבו אלופו
ומידעו הלמד מחברו פרק אחד
או הלכה אחת או פסוק אחד
או אפילו אות אחת על אחת

כמה וכמה שצריך לנהוג בו
כבוד ואין כבוד אלא תורה
שנאמר כבוד חכמים ינחלו
ותמימים ינחלו טוב ואין טוב
אלא תורה שנאמר כי לקח
טוב נתתי לכם תורתי אל
תעזובו:

כך היא דרכה של תורה פת
במלח תאכל ומים במשורה
תשתה ועל הארץ תישן וחיי
צער תחיה ובתורה אתה עמל
ואם אתה עושה כן אשריך
וטוב לך אשריך בעולם הזה
וטוב לך לעולם הבא · אל תבקש

legi euoluendæ aptiſſimum? huiuſmodi eſt. Panem tuum adhibito ſale comedes, &aquam in menſura potabis, duriſſimo ſtrato membra quamuis diurno labore defeſſa compones, vitam de cætero aſperam ducens atque difficilem, & improbo ac pertinaci ſtudio in legem incumbens. Quòd ſi hoc facis, in te verba illa quadrabunt. Beatus es & bene tibi erit: beatus es in hoc ſæculo, & bene tibi erit in altero. Noli tibiipſi honores aucupari, nec vllam vnquã in pretio aut amore ita habeas dignitatem vt ei ſtudium legis poſthabeas. Exerce te quibus potes honeſtis laboribus, & interim ne menſas Regum deſideres: menſa enim tua inſtructior eſt atque ſplendidior menſis illorum; & corona tua illorũ coronis illuſtrior.

Fidelis porro eſt Dominus cui laboras, vt tibi mercedem reddat & præmium meritis tuis condignum.

Dignitas & excellentia legis Regium & Sacerdotalem honorem ſplēdore ſuo vincit, ac ſublimitate ſupereminet: triginta quippe gradibus ad regni culmen aſcenditur, viginti & quatuor ad ſacerdotii faſtigium peruenitur: at verò ad apicem intelligentiæ legis duodequinquaginta neceſſaria ſunt: ea nos erigunt & extollunt ad ſupremum illum dignitatis apicem, qua creata vlla maior excogitari non poteſt. hæc autem ſunt iſta; ſtudium, hoc eſt improba diligentia, docilitas in obaudiēdo magiſtris, intentio animi, attentio & affectio cordis, timor ac tremor, demiſſio animi, gaudiū, obſequium præſtare ſapientibus,

גדלה לעצמך ואל תחמוד בכוד
יותר מלמודך עשה ואל
תתאוה לשלחנם של מלכים
ששלחנך גדול משלחנם וכתרך
גדול מכתרם ונאמן הוא בעל
מלאכתך שישלם לך שכר
פעלתך :

גדולה תורה מן הכהנה ומן
המלכות שהמלכות בשלשים
מעלות · והכהנה בעשרים
וארבעה · והתורה נקנית
בארבעים ושמונה דברים ·
בתלמוד בשמיעת האוזן ·
בעריכת שפתים · בבינת הלב ·

בשכול הלב· באימה ביראה·
בענוה· בשמחה· בשמוש
חכמים· בדקדוק חברים·
ובפלפול התלמידים· בישוב
במקרא· במשנה· במעוט
סחורה· במעוט שנה· במעוט
תענוג· במעוט שחוק· במעוט
דרך ארץ· בארך אפים· בלב
טוב· באמונת חכמים ובקבלת
היסורים· מכיר את מקומו·
שמח בחלקו· ועושה סייג
לדבריו· ואינו מחזיק טובה
לעצמו· אהוב אוהב את המקום·
אוהב את הצדקות· אוהב את

ſubtilitas cum condiſcipulis, in diſputando aut argumentando alacritas, patientia, ſtudium ſcripturæ, peritia Miſnæ ſeu legis oralis ac traditæ, parum negotiationis temporalis, parum ſomni, modicum riſus, modicum delectationis, ſæculariũ negotiorum permodicum, in iraſcendo tarditas, cor bene affectum erga ſapientes, fidelitas, tribulationum perpeſſio, ſuæ conditionis agnitio, ſua ſorte contẽtum eſſe, prudenter loqui, nec honorem ſibi aut dignitatem aliquam arrogare. Hic amat & amatur: amat iuſtitiam, increpationem amat, amat rectitudinem, auertit ſe ab ambitionis vitio; nec propter eam quam ſe habere nouit in lege peritiam vanè extollitur aut inflatur, aut libenter tanquã iudex ſententiam pronunciat, onus

& iugum proximi, sui suauissimè ac placidissimè portat, omnia eius dicta, vel facta in meliorem partem detorquet; in pace eum ac veritate cõfirmat ac roborat. In suo se amat studio. Quærit & respondet, audit quæ dicuntur, & insuper addit de suo doctrinam. Discit vt doceat & in praxim quod à præceptoribus accepit reducat. Acuit ingenium ac diligẽtiam magistri, lectioni attentam aurem accommodat, fideliter eum authorem laudat è quo quid accepit: iam enim probè nouit eum qui illi fonti è quo aliquid hausit illud fideliter ac sine inuidia refert, salutem mũdo ac redẽptionem adducere, iuxta illud Esther. Et dixit Esther Regi nomine Mardochæi.

Magna prorsus & magnificiẽda res est lex: hæc enim cultoribus ac

secta-

התוכחות אוהב את המשרים׃
מתרחק מן הכבוד ואינו מגיס
לבו בתלמודו ואינו שמח
בהוראה׃ נושא בעול עם חברו
ומכריעו לכף זכות׃ מעמידו על
האמת מעמידו על השלום׃
מתישב בתלמודו׃ שואל
ומשיב׃ שומע ומוסיף׃ למד על
מנת ללמד׃ ולמד על מנת
לעשות׃ מחכים את רבו ומכוין
את שמועתו ואומר דבר בשם
אומרו הא למדת כל האומר
דבר בשם אומרו מביא גאולה
לעולם שנאמר ותאמר אסתר

למלך בשם מרדכי :

גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר ואומר כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך ואומר תתן לראשך לוית חן עטרת תפארה תמגנך ואומר ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד ואומר

ſectatoribus ſuis vitam & in hoc ſæculo largitur, & in futuro, iuxta illud. Vita enim eſt inuenientibus eam & poculum ſanitatis vniuerſæ carni. Cui cõſonat & illud egregiũ eiuſdem dictũ. Sanitas quippe erit vmbilico & irrigatio oſſium tuorũ. Qui rurſus ait. Lignum vitæ eſt apprehendentibus eam, & qui tenuerint eam beati. Iterum. Dabit enim capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te. Et adhuc. Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Denique & pro corollario hoc adiicere libet ex eodem. Longitudinem enim, inquit, dierum & annos vitæ ac pacis apponent tibi. Omnia hæc in legis commendationem ſunt dicta.

Rabbi Simeon filius Menacia di-

cebat nomine R. Simeon filij Ioha. Pulchritudo & robur & diuitiæ, honor & ſapientia & canities & ætas prouecta & ingens liberorum turba quam decent viros bonos, iuxta verbũ ſcripturæ quæ ait. Corona dignitas ſenectutis quæ in viis iuſtitiæ reperietur. quæ etiam alibi ampliùs dicit. Corona ſenum filij filiorum, & gloria filiorum patres eorum. Et iterũ. Exultatio iuuenũ fortitudo eorum, dignitas ſenũ canities. Eſaias verò dicit. Erubeſcet luna & cõfundetur ſol, cùm regnauerit Dominus exercituum in monte Sion & in Ieruſalem, & ſenes erunt in honore.

R. Simeon filius Menacia. Septem hæc ſigna quæ ſapientibus de viris probis data ſunt, in Rabbi ac filiis ſuis omnes animaduerterunt.

כי אורך ימים ושנות חיים
ושלום יוסיפו לך:

רבי שמעון בן מנסיה אומר
משום רבי שמעון בן יוחי
הנוי והכוח והעושר והכבוד
והחכמה והזקנה והשבה
והבנים נאה לצדיקים ונאה
לעולם שנאמר עטרת תפארת
שבה בדרך צדקה תמצא ואומר
עטרת זקנים בני בנים ותפארת
בנים אבותם ואומר תפארת
בחורים כוחם והדר זקנים
שבה: ואומר וחפרה הלבנה
ובושה החמה כי מלך יהוה

צבאות בהר ציון ובירושלם
ונגד זקניו כבוד:

רבי שמעון בן מנסיא אומר
אלו שבע מדות שמנו חכמים
לצדיקים כלם נתקיימו ברבי
ובבניו:

אמר רבי יוסי בן עסמא פעם
אחת הייתי מהלך בדרך ופגע
בי אדם אחר ונתן לי שלום
והחזרתי לו שלום אמר לי רבי
מאיזה מקום אתה אמרתי לו
מעיר גדולה של חכמים ושל
סופרים אני: אמר לי רבי רצונך
שתדור עמנו במקומנו ואני

Dicebat R. Iose. Quadam die cum iter haberé, contigit vt offenderem hominem qui me salutatione impertiit: qua reddita & accepta dixit mihi. Rabbi cuias & vnde es tu? Cui ego protinus. De magna quadam ciuitate sapientibus viris & eruditis plena. At ille iterum mihi. Rabbi si mecum cõmorari acquiescis aut degere familiariùs, infinita auri argentiq; talenta tibi lapidumq; pretiosorũ vim non modicã dabo. Cui illico respondi. Fili carissime, etsi mihi infinitam auri argentique vim pollicereris omnesq; quorumlibet Principũ gazas, nunquam habitare vellem, aut sedem ac domicilium figere, nisi in loco in quo Legis studiũ florere cognoscerẽ: in illa enim formidabili & extrema mortis hora neque auri neque argenti affluentia

aut multi pretij lapidum homini subsidium latura comitantur, sed sola opera bona, sicut dicit ille textus. Cùm ambulaueris, gradietur tecum; cùm dormieris, custodiet te: & euigilans loquêris cum illa: in via tua ducem se tibi præstabit, hoc est in hac vita; cùm dormieris, assidebit tibi; cùm inquam dormieris, hoc est in sepulchro iacueris: ac tandem cùm euigilaueris, nimirum vbi illuxerit & inclaruerit serenissimum illud eius, quæ in altera vita promittitur, beatitudinis mane, familiariter tecum confabulabitur. Et hoc sensu, ni fallor, intelligẽdus est locus ille Psal. Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argẽti. Propheta quoque. Meum est argentum & meum est aurum, dicit Dominus.

Deus optimus max. quamuis omnium rerum Dominus sit, quinque

אתן לך אלף אלפים דנרי זהב
וכסף ואבנים טובות ומרגליות·
אמרתי לו בני אם אתה נותן
לי כל כסף וזהב ומרגליות
שבעולם איני דר אלא במקום
תורה לפי שבשעת פטירתו
של אדם אין מלוין אותו לא
כסף ולא זהב ולא אבנים
טובות ומרגליות אלא תורה
ומעשים טובים בלבד שנאמר
בהתהלכך תנחה אותך בשכבך
תשמור עליך והקיצות היא
תשיחך בהתהלכך תנחה אותך
בעולם הזה בשכבך תשמור
עליך בקבר והקיצות היא

תשיחך לעולם הבא וכן כתוב
בספר תילים על ידי דוד מלך
ישראל טוב לי תורת פיך
מאלפי זהב וכסף ואומר לי
הכסף ולי הזהב נאם יהוה
צבאות :

חמשה קנינים קנה הקדוש
ברוך הוא בעולמו ואלו הן
תורה קנין אחד שמים וארץ
קנין אחד אברהם קנין אחד
ישראל קנין אחד בית המקדש
קנין אחד : תורה קנין אחד
מנין דכתיב יהוה קנני ראשית
דרכו קדם מפעליו מאז שמים
וארץ קנין אחד מנין שנאמר

tamen poſſeſſionem ſpeciali iure ſibi vẽdicat. Ac primùm lex poſſeſſio eſt vna, cœlum & terra poſſeſſio vna, Abraham etiam poſſeſſio vna, Iſrael quoque poſſeſſio vna, ſed & domus ſanctuarij poſſeſſio eſt vna. Vnde probas legem eſſe ex Dei poſſeſſionibus vnam? Dominus, ait, poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio. Vnde colligis cœlum quoque, & terram inter præcipuas Dei poſſeſſiones annumerari? Ex eo loco vbi loquitur ipſe Dominus per Prophetam. Cœlum ſedes mea eſt, terra autem ſcabellum pedũ meorum: quæ eſt iſta domus quam ædificabitis mihi, & quis eſt iſte locus quietis meæ? Sanè Dauid in Pſalmis. Quàm magnificata ſunt, inquit, opera tua, Domine; omnia in ſapientia feciſti: impleta eſt terra

possessione tua. Vnde verò & de Abraham concludis quòd sit in præcipuis Dei possessionibus vna? Ex verbis Melchisedech ad eum relatis à scriptura in hunc modum. Benedixit ei, & ait. Benedictus Abram Deo excelso qui creauit cœlum & terram. De Israel autem quòd ex Dei possessionibus vna sit, patet ex illo loco. Donec pertranseat populus tuus, Domine, donec pertranseat populus tuus iste quem possedisti. Sicut habes & alibi scriptum. Sãctis qui sunt in terra atque potẽtibus, omne meum desiderium est in eis. Denique si de sanctuario testimonium requiris, habes illud. Sanctuarium tuum Domine, quod firmauerunt manus tuæ. Quò incidit & alius locus ex Psalm. Et post annos quadraginta induxit eos in montem sanctificationis suæ, mon-

כה אמר יהוה השמים כסאי
והארץ הדום רגלי איזה בירת
אשר תבנו לי ואיזה מקום
מנחותי : ואומר מה רבו
מעשיך יהוה כלם בחכמה
עשית מלאה הארץ קניניך
אברהם קנין אחד מנין דכתיב
ויברכהו ויאמר ברוך אברם
לאל עליון קונה שמים וארץ :
ישראל קנין אחד מנין דכתיב
עד יעבור עמך יהוה עד יעבור
עם זו קנית ואומר לקדושים
אשר בארץ המה ואדירי כל
חפצי בם : בית המקדש קנין
אחד מנין שנאמר מקדש יהוה

מזננו ידיך : ואומר ויביאם
אל גבול קדשו הר זה
קנתה ימינו : וכל מה שברא
הקב״ה בעולמו לא ברא אלא
לכבודו שנאמר כל הנקרא
בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו
אף עשיתיו ואומר יהוה ימלוך
לעולם ועד :

אמר רבי חנניא בן עקשיא
רצה המקום לזכות את ישראל
לפיכך הרבה להם תורה ומצות
שנאמר יהוה חפץ למען צדקו
יגדיל תורה ויאדיר :

tem quem acquisiuit dextera eius. Et quicquid Deus sanctus & benedictus creauit & posuit in mundo suo, non nisi ad gloriam suam creasse videtur: sic enim dicit ipse apud Prophetam. Omne quod vocatum est nomine meo, in gloriam meam creaui illud, formaui illud, & feci illud. Et præterea alibi scriptum est. Dominus regnabit in æternum & vltrá.

R. Canaia filius Achatia. Consilium Dei fuit, hominem quem ad finem beatitudinis destinabat, priùs illa dignum efficere, atque ad illam consequendam per præuias ac præambulas dispositiones adaptare, quod vt assequeretur, legem ei ac præcepta multiplicauit, iuxta illum locum Prophetæ: Dominus voluit vt sanctificaret eum & magnificaret legem & extolleret.

aut multi pretij lapidum homini subsidium latura comitantur, sed sola opera bona, sicut dicit ille textus. Cùm ambulaueris, gradietur tecum; cùm dormieris, custodiet te: & euigilans loquêris cum illa: in via tua ducem se tibi præstabit, hoc est in hac vita; cùm dormieris, assidebit tibi; cùm inquam dormieris, hoc est in sepulchro iacueris: ac tandem cùm euigilaueris, nimirum vbi illuxerit & inclaruerit serenissimum illud eius, quæ in altera vita promittitur, beatitudinis mane, familiariter tecum confabulabitur. Et hoc sensu, ni fallor, intelligẽdus est locus ille Psal. Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argẽti. Propheta quoque. Meum est argentum & meum est aurum, dicit Dominus.

Deus optimus max. quamuis omnium rerum Dominus sit, quinque

אתן לך אלף אלפים דנרי זהב
וכסף ואבנים טובות ומרגליות·
אמרתי לו בני אם אתה נותן
לי כל כסף וזהב ומרגליות
שבעולם איני דר אלא במקום
תורה לפי שבשעת פטירתו
של אדם אין מלוין אותו לא
כסף ולא זהב ולא אבנים
טובות ומרגליות אלא תורה
ומעשים טובים בלבד שנאמר
בהתהלכך תנחה אותך בשכבך
תשמור עליך והקיצות היא
תשיחך בהתהלכך תנחה אותך
בעולם הזה בשכבך תשמור
עליך בקבר והקיצות היא

תשיחך לעולם הבא וכן כתוב
בספר תילים על ידי דוד מלך
ישראל טוב לי תורת פיך
מאלפי זהב וכסף ואומר לי
הכסף ולי הזהב נאם יהוה
צבאות :

חמשה קנינים קנה הקדוש
ברוך הוא בעולמו ואלו הן
תורה קנין אחד שמים וארץ
קנין אחד אברהם קנין אחד
ישראל קנין אחד בית המקדש
קנין אחד : תורה קנין אחד
מנין דכתיב יהוה קנני ראשית
דרכו קדם מפעליו מאז שמים
וארץ קנין אחד מנין שנאמר

tamen possessionem speciali iure sibi vēdicat. Ac primùm lex possessio est vna, cœlum & terra possessio vna, Abraham etiam possessio vna, Israel quoque possessio vna, sed & domus sanctuarij possessio est vna. Vnde probas legem esse ex Dei possessionibus vnam? Dominus, ait, possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio. Vnde colligis cœlum quoque, & terram inter præcipuas Dei possessiones annumerari? Ex eo loco vbi loquitur ipse Dominus per Prophetam. Cœlum sedes mea est, terra autem scabellum pedū meorum: quæ est ista domus quam ædificabitis mihi, & quis est iste locus quietis meæ? Sanè Dauid in Psalmis. Quàm magnificata sunt, inquit, opera tua, Domine; omnia in sapientia fecisti: impleta est terra

poſſeſſione tua. Vnde verò & de Abraham concludis quòd ſit in præcipuis Dei poſſeſſionibus vna? Ex verbis Melchiſedech ad eum relatis à ſcriptura in hunc modum. Benedixit ei, & ait. Benedictus Abram Deo excelſo qui creauit cœlum & terram. De Iſrael autem quòd ex Dei poſſeſſionibus vna ſit, patet ex illo loco. Donec pertranſeat populus tuus, Domine, donec pertranſeat populus tuus iſte quem poſſediſti. Sicut habes & alibi ſcriptum. Sãctis qui ſunt in terra atque potẽtibus, omne meum deſiderium eſt in eis. Denique ſi de ſanctuario teſtimonium requiris, habes illud. Sanctuarium tuum Domine, quod firmauerunt manus tuæ. Quò incidit & alius locus ex Pſalm. Et poſt annos quadraginta induxit eos in montem ſanctificationis ſuæ, mon-

כה אמר יהוה השמים כסאי
והארץ הדום רגלי איזה בירת
אשר תבנו לי ואיזה מקום
מנחותי : ואומר מה רבו
מעשיך יהוה כלם בחכמה
עשית מלאה הארץ קניניך
אברהם קנין אחד מנין דכתיב
ויברכהו ויאמר ברוך אברם
לאל עליון קונה שמים וארץ :
ישראל קנין אחד מנין דכתיב
עד יעבור עמך יהוה עד יעבור
עם זו קנית ואומר לקדושים
אשר בארץ המה ואדירי כל
חפצי בם : בית המקדש קנין
אחד מנין שנאמר מקדש יהוה

כזננו ידיך : ואומר ויביאם
אל גבול קדשו הר זה
קנתה ימינו : וכל מה שברא
הקבה בעולמו לא ברא אלא
לכבודו שנאמר כל הנקרא
בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו
אף עשיתיו ואומר יהוה ימלוך
לעולם ועד :

אמר רבי חנניא בן עקשיא
רצה המקום לזכות את ישראל
לפיכך הרבה להם תורה ומצות
שנאמר יהוה חפץ למען צדקו
יגדיל תורה ויאדיר :

tem quem acquisiuit dextera eius. Et quicquid Deus sanctus & benedictus creauit & posuit in mundo suo, non nisi ad gloriam suam creasse videtur: sic enim dicit ipse apud Prophetam. Omne quod vocatum est nomine meo, in gloriam meam creaui illud, formaui illud, & feci illud. Et præterea alibi scriptum est. Dominus regnabit in æternum & vltrá.

R. Canaia filius Achatia. Consilium Dei fuit, hominem quem ad finem beatitudinis destinabat, priùs illa dignum efficere, atque ad illam consequendam per præuias ac præambulas dispositiones adaptare, quod vt assequeretur, legem ei ac præcepta multiplicauit, iuxta illum locum Prophetæ: Dominus voluit vt sanctificaret eum & magnificaret legem & extolleret.